

The Project Gutenberg eBook of Demonien ruhtinatar: Kertomus, by Nikolai Vasilevich Gogol

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Demonien ruhtinatar: Kertomus

Author: Nikolai Vasilevich Gogol

Release date: April 11, 2016 [EBook #51729]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK DEMONIEN RUHTINATAR: KERTOMUS ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

DEMONIEN RUHTINATAR

Kertomus

Kirj.

NIKOLAI GOGOL

Suom. K. Repo

Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki, 1914.
Oy Weilin & Göös Ab.

ESIPUHE

Nikolai Vasiljevuitsh Gogol on saanut osakseen mainetta ja ihailua Venäjän kirjallisuuden realistisen suunnan varsinaisena uranuurtajana, venäläisen draaman luoja, ja maansa kirjallisuuden kenties suurimpana ja terveimpänä humoristina.

Gogol syntyi 12 p. maalisk. 1809 Sorovintsassa, Poltavan ja Mirgorodin kihlakuntien rajalla, isänsä, vähävenäläisen kirjailijan maatilalla. Hän vietti lapsuutensa vähävenäläisen luonnon ja tapojen välittömässä keskuudessa, oppi jo nuorena rakastamaan isänmaataan, mikä tunne hänessä oli voimakas koko hänen elämänsä ajan. Hurmaava Ukrainan luonto, kansan laulut, sadut ja kertomukset rikastuttivat pojan mielikuvitusta ja kehittivät hänen luovaa voimaansa. Isän viehättävät kertomukset taas tutustuttivat hänet Vähävenäjän historialliseen entisyyteen. Isä käytti poikaansa teatterissa, herättäen hänessä rakkauden näytelmätaiteeseen. Äidin, haaveilevan ja uskonnollisen naisen vaikutus

poikaan oli aivan toinen. Hän kertoi pojalleen räikein värein kuvauksia viimeisestä tuomiosta, paratiisin autuudesta ja ikuisesta piinasta, vaikuttaen osaltaan sen äärimmäisen mystillisyyden kehitykseen, johon hän sittemmin joutui.

Päätettyään opintonsa Neshinin lyseossa, läksi Gogol joulukuussa v. 1828 Pietariin hehkuvana romantikkona, täynnä ylpeitä haaveita, mutta lyseosta saamansa tiedot hyvin puutteellisina ja maailmankatsomuksensa sangen keskiaikaisessa asussa, "Hans Kühelgarten"-niminen runoidylli ja joukko suosituskirjeitä matkalaukussa. Suosituskirjeistä ei ollut mitään apua. Hänen yrityksensä päästä näyttämötaiteen palvelukseen ei onnistunut. Hänen idyllinsäkin sai niin kylmän arvostelun, että hän poltti koko painoksen. Monien vaiheiden perästä sai hän vihdoin paikan apanasiosaston kansliassa. Mutta huono palkka ja raskas, koneellinen kirjurin työ ei tietysti voinut tyydyttää kunnianhimoista nuorukaista. Ja niinpä hän joka päivä alkoi tuntea yhä enemmän ja enemmän kutsumusta kirjailijan uralle. Mutta kahden vuoden ankara kokemus pakotti hänet laskeutumaan sentimentaalisen romantikan pilventakaisista korkeuksista elävän todellisuuden pohjalle.

Kotiseutuikävä, jota Pietarin synkkä ja kylmä taivas, nälkä ja kuolettava kansliatyö yhä kiihdyttivät, johti Gogolin siihen, että ihana Ukraina alkoi hänelle esiintyä erikoisena runollisena lumomaana, ja niin päätti hän kuvata sen hurmaavassa, tenhoavassa runoudessa. Tuloksena olivat "Iltoja maalaistalossa Dikankon luona", joka perusti Gogolin maineen. Ensimmäinen tämän sarjan kertomus "Juhannusaattoyö" julkaistiin v. 1830 "Otetshestvenni Sapiskissa" suuresti muutettuna. Samana vuonna Gogol tutustui Ihukovskiin ja Pletneviin, joista viimeksi mainittu hankki hänelle opettajan paikan Isänmaallisessa opistossa, jossa hän oli inspehtorina. Kaikki tämä sai aikaan täydellisen käännöksen Gogolin elämässä. Mutta kaikkein tärkein ja terveellisin oli hänelle tutustuminen Pushkiniin ja liittyminen hänen piiriinsä. Pushkinin vaikutus Gogoliin oli suuri. Eipä syyttä hän pitänytään Pushkinia opettajanaan, jota hän sai kiittää maineestaan ja menestyksestään kirjallisessa toiminnassaan. Pushkin ensimmäisenä käsitti ja arvosteli hänen lahjansa niin suuriksi, että antoi hänelle aiheet "Revisoriin" ja "Kuolleisiin sieluihin", joita hän itse oli aikonut käyttää.

Näiden henkilöitten vaikutuksesta laajeni pian Gogolin näköpiiri; hänessä heräsi halu täydentää lyseossa saamiensa tietoja. Samalla myöskin hänen taiteellinen luomiskykynsä alkoi vuosi vuodelta yhä enemmän kukoistaa, kehittyä ja saavuttaa sitä laajuutta ja syvyyttä, jotka ovat osoittaneet hänelle paikan Venäjän klassikkojen vierellä.

"Iltojen" menestys antoi Gogolille tilaisuuden matkustaa kotiseudulleen. Täällä häntä odotti suuri pettymys. Meluavan, loistavan pääkaupunkielämän jälkeen ei hänelle enää syntymäseutu kuvastunut läheskään siinä runollisessa valossa, josta hän pääkaupungissa oli uneksinut. Varsinkin säälittävältä, tuskallisen yksitoikkoiselta, sivistymättömältä, törkeän taikauskoiselta tuntui hänestä puolisivistyneitten vähävenäläisten tilanomistajain kaikellaista äitelyyttä täynnä oleva elämä. Ja niin alkoi ensikerran jokapäiväisen elämän likaisuus ja typeryytensä herättää hänen huomiotansa; ensi kerran heräsi hänessä hänen ihmeellinen "maailmalle näkyvä naurunsa", joka kätki itseensä "kyyneleitä, joita maailma ei nähnyt." Kaikista hänen seuraavista teoksistaan aina vuoteen 1835 saakka voi päätellä, että juuri tähän aikaan tapahtui Gogolissa käännyminen vähävenäläisestä romantikasta täydelliseen realismiin. Tällaisia nimittäin ovat hänen teoksensa, jotka kahdessa osassa "Arabeskeja" ja "Mirgorod" v. 1835 ilmestyivät: toisissa on vielä "Iltojen" romantinen luonne, kuten "Wiissä" (nyt julkaistavan kirjusen oikea nimi, tarkoittaa "maahiaisten ruhtinasta"), joka tässä suomalaiselle lukijalle esitetään, "Taras Bulbassa" ja "Muotokuvassa." Samoissa kokoelmissa me jo tapaamme realistisia kertomuksia, täynnä naurua kyynelten takaa. Tällaisia ovat esim. "Kuinka Ivan Ivanovitsh riitaantui Ivan Nikiforovitshin kanssa", jossa hänen huumorinsa pulppuaa erinomaisen raikkaana ja mehevänä.

Gogolin pääteokset ovat "Revisori" ja "Kuolleet sielut." "Revisori" on, kuten tunnettua, murhaavaa ivaa venäläisestä virkamiesmaailmasta, jonka ruoskimisessa samalla ilmenee Gogolin huumorin hyväntahtoinen ja sydämellinen sävy. Sekä aitovenäläisten olojen kuvauksena että eheänä, taiteellisen draamateoksena on "Revisori" huomattavimpia tuotteita Venäjän kirjallisuudessa, samoin kuin se on venäläisen näytelmän, s.o. varsinaisen taidenäytelmän esikoinen.

Näytelmä esitettiin ensi kerran Aleksanterin teatterissa Pietarissa 19 p. huhtik. 1836 keisari Nikolai I luvalla, eikä se sen jälkeen ole joutunut pois teatterin ohjelmistosta.

Lupa "Kuolleitten sielujen" painattamiseen saatiin vasta suurten ponnistusten jälkeen. Se oli voimakas, mitä laajakantoisin isku maaorjuusjärjestelmää vastaan, joka vielä silloin oli voimassa Venäjällä. "Kuolleitten sielujen" ensimmäinen osa ilmestyi v. 1842.

Ja tähän päättyikin Gogolin elämän ja tuotannon loistokausi. Tämän jälkeen alkaa Gogolin asteittainen sekä henkinen että ruumiillinen kuoleminen. Loppuvuosinaan Gogol ankaran hermotaudin vaivaamana antausi uskonnollisiin mietiskelyihin, teki pyhiinvaellusmatkan Jerusalemiin ja alkoi katsoa koko kirjallista toimintaansa synniksi Jumalan edessä. Eräänä synkkänä hetkenä hän poltti "Kuolleiden sielujen" toisen osan. Viimeiset vuodet, jotka olivat hyvin tuskallisia, hän eli Moskovassa ja kuoli 4 p.

maalisk. 1852.

Gogolin huumorin suuri voima on sen taitavasti osatessa harmittomuudessa. Hänen realisminsa ei ole pelkästään repivää laatua, hän ei ainoastaan ilku ihmisten ja olevien olojen heikkouksia, vaan takana näkyy tarkoitus ja pyrkimys jalompaan. Gogolin käsitys taiteesta oli, että sen tuli olla tulisoihtu, joka osoittaa tietä korkeampiin ihanteihin.

DEMONIEN RUHTINATAR

Kun seminaarin jokseenkin heleä-äänistä kelloa Veljesluostarin portilla Kijevissä oli aamulla soittaa läpäytetty, niin heti ilmestyi kaduille koululaisia ja seminaarilaisia joukottain kaupungin kaikista osista. Grammatikot, retorit, filosofit ja teologit laahustivat vihkot kainalossa kouluun. Grammatikot olivat vielä hyvin pieniä: kävellessään he tyrkkivät toisiaan ja väittelivät ohuella sopraano-äänellä keskenään; he olivat meikein kaikki rikkinäisissä, lian tahraamissa puvuissa ja taskut olivat aina kaikellaista rojua täynnä, kuten noppia, papukkoja, sulkapillejä, piirakan palasia ja joskus myöskin pieniä varpusia, joista joku alkoi visertää kuoleman hiljaisuuden vallitessa luokalla, tuottaen omistajalleen jokseenkin kovia iskuja molempiin kämmeniin, joskus myöskin ruoskaa selkään. Retorit kulkivat vakavampina; heidän pukunsa oli useinkin aivan ehyt, mutta heidän kasvoillaan oli sensijaan melkein aina jokin koristus: joskus oli toinen silmä painunut otsan alle, joskus pullottivat huulet kuin täyteen puhallettu rakko, joskus taas näkyi kasvoilla jokin muu retorin arvoa muistuttava merkki. He puhelivat ja väittelivät tenoriäänellä. Filosofit ottivat kokonaisen oktaavin alempaa. Heidän taskuissaan ei ollut muuta kuin väkevää tupakkaa. He eivät tehneet minkäänlaisia varastoja, vaan söivät heti kaiken sen, minkä käsiinsä saivat; heistä löyhkäsi tupakka ja paloviina, joskus niin vahvasti, että ohikulkeva käsityöläinen pysähtyi pitkäksi ajaksi metsäkoiran tavoin nuuskimaan ilmaa.

Tähän aikaan oli torikauppa tavallisesti juuri alkanut, ja kaupustelijamuorit nisu-, arbuusi-, auringonsiemen- ja piirakkakorit käsivarrella tarttuivat kilvan koululaisten vaatteitten liepeisiin.

"Nuoret herrat, nuoret herrat! tänne, tänne!" huusivat he kaikilta tahoilta: "hyviä rinkelejä, unikkokakkuja, vehnäpiiraita, ostakaa, ostakaa!"

Toinen muori taas, osoittaen pitkänsuikeita vehnäleipiä, kirkui, "ostakaa minulta, erittäin maukkaita omia leipomia."

"Älkää ostako tuolta: katsokaa minkälainen hän on, ruma nenä ja kädetkin ovat likaiset..."

Mutta filosofeihin ja teologeihin he eivät uskaltaneet koskea, sillä näillä oli aina tapana ottaa ainoastaan maistiaisiksi, eikä suinkaan vähän, vaan aivan kourantäydeltä.

Seminaariin saavuttuaan hajaantui joukko mataliin, mutta kumminkin jokseenkin avariin, pienillä akkunoilla, leveillä ovilla ja likaisilla penkeillä varustettuihin luokkahuoneisiin. Luokka täyttyi äkkiä aika hälinästä: grammatikon sointuva sopraano sattui täsmälleen pienten akkunalasien helinään ja akkunalasi vastasi melkein samalla sävelellä. Nurkassa pauhasi retori, jonka suun ja paksujen huulien pitäisi kuulua vähintäänkin filosofille. Hän puhui basso-äänellä; kaukaa kuului ainoastaan: "bu, bu, bu.." Kun opettaja tunnin aikana loi toisen silmänsä penkin alle, näki hän vehnäleivän tahi piirakan, tahi kurpitsan siemeniä pistävän oppilaansa taskusta esiin.

Kun tämä oppinut joukko kerkesi luokalle jonkun verran aikaisemmin tahi kun professorin tiedettiin myöhästyvän, niin silloin ryhdyttiin yhteisestä sopimuksesta tappelemaan. Ja siihen oli kaikkien otettava osaa, sensorinkin, jonka velvollisuutena oli järjestyksen ylläpitäminen ja koko oppilassäädyn siveellisyydestä huolehtiminen. Kaksi teologia tavallisesti ratkaisi, tapeltiin luokka luokkaa vastaan, tahi jakaannuttiin kahteen yhtäsuureen joukkoon. Joka tapauksessa aloittivat grammatikot taistelun, mutta kun retorit siihen yhtyivät, pakenivat he heti ja seurasivat sitte penkeillä seisten tappelun kulkua. Sitte yhtyivät pitkäviiksiset filosofit ryttäkään ja lopuksi paksuniskaiset teologit. Tappelu päättyi tavallisesti siten että teologit antoivat kaikille selkään, ja filosofien täytyi kylkiään pidellen mennä penkeille huoahamaan. Luokalle saapunut professori, joka aikoinaan itse oli ottanut osaa samallaiseen voimainkoetukseen, huomasi heti oppilaittensa palavista poskista, että taistelu oli ollut kuuma, ja samalla kun hän antoi retorita vitsalla sormille, kuumensi toinen professori toisella luokalla kepillä filosofin kämmeniä. Teologien suhteen meneteltiin aivan toisin: he saivat maistaa lyhyistä nahkapampuista.

Juhlapäivinä pääsivät seminaarilaiset kotiinsa. Joskus esitettiin näytelmiä. Silloin kunnostautui aina

jokin Kijevin kellotapulinn mittainen teologi esittäen Herodiasta tahi Pentefriaa. Palkkioksi he saivat palasen aivinaa, pussillisen ryynejä, keitetyn hanhen puoliskon ja muuta sellaista. Koko tällä oppineella joukolla, sekä ala- että yläluokkalaisilla, joilla oli jotakin perinnäistä vihaa välillään, oli hyvin vähän varoja elantoon, niin että oli aivan mahdotonta laskea, kuinka monta lihakkokareta kukin heistä illallisen aikana pisti poskeensa. Tämän vuoksi eivät varakkaiden vapaaehtoiset lahjoitukset riittäneet mihinkään. Silloin lähetti filosofeista ja teologeista kokoonpantu senaatti grammatikot ja retorit pussit kainalossa erään filosofin johdolla vieraita kasvitärhoja tyhjentämään. Joskus oli senaattikin mukana tällaisella retkellä. Ja seminaari söi silloin kurpitsapuuroa. Senaattorit itse nauttivat arbuseja ja meloneja niin runsaasti, että opettajat seuraavana päivänä tunnilla kuulivat samallaista murinaa sekä heidän suustaan että vatsastaan. Seminaarilaisilla oli pukuna pitkäntakin tapainen pitkä viitta.

Suurin juhlatapaus seminaarissa oli kesälomalle lähtö. Loma alkoi kesäkuussa.

Koko suuren valtatie täyttivät silloin grammatikot, filosofit ja teologit. Kellä ei ollut omaa kotoa, se meni toverinsa luo. Filosofit ja teologit menivät kotiopettajiksi varakkaisiin perheisiin, saaden palkaksi jalkineet vuodeksi, joskus myöskin puvun. Koko joukkue kulki yhdessä, keitti puuronsa tien vieressä ja vietti yönsä kedolla. Jokaisella oli pussi selässä, jossa oli yksi paita ja pari jalkarieupeja. Teologit olivat tavallisesti säästäviä ja säännöllisiä: he kantoivat kenkiänsä kepissä olallaan ja likaisella tiellä käärivät housunsa lahkeet polviin asti. Kun huomattiin talo syrjässä, käännettiin heti valtatieltä, poikettiin talon akkunan alle, asetuttiin riviin ja alettiin täydestä kurkusta laulaa kirkkolauluja. Talon isäntä, joku vanha kasakka, kuunteli tarkasti kyynäspäitensä varassa laulua, puhkesi katkeraan itkuun ja emäntänsä kääntyen lausui: "Muija, koululaisten laulu on jotakin hyvin järkevää, vie heille silavaa ja muuta hyvää, jota sinulla on." Ja kokonainen maljakko keitettyjä kaali- ja marjapiirakkoja joutui laulajain pussiin; suuri kimpale silavaa, joskus myöskin sidottu kana sullottiin samaan säiliöön. Vahvistettuaan itseänsä tällaisella varastolla, jatkoivat grammatikot, retorit, filosofit ja teologit matkaansa. Mitä kauemmaksi päästiin, sitä pienemmäksi hupeni kumminkin seurue. Melkein kaikki hajaantuivat koteihinsa, jällele jäivät ainoastaan ne, joiden syntymäpesä oli kauempana muita.

Erään kerran tällaisen retken aikana erosi kolme seminaarilaista toisista hankkiakseen ruoka-aineita jostakin lähimmästä talosta, sillä eväspussi oli jo kauan ollut tyhjä. He olivat teologi Haljava, filosofi Homa Brut ja retori Tiberi Gorobets.

Teologi oli kookas ja hartiakas mies. Hänellä oli omituinen tapa: hän varasti jokaisen esineen, mikä sattui olemaan hänen lähetyvillänsä. Joskus hän oli hyvin synkkä ja kun hän joi itsensä juovuksiin, piiloutui hän aroheikkoon, ja seminaarilla oli vaikea työ löytää hänet sieltä.

Filosofi Homa Brut oli luonteeltaan iloinen, loikoi mielellään ja poltti piippua; juomaretkellä ollessaan hän tilasi aina soittajia ja tanssi. Hän sai useasti nahkaletkusta, mutta kärsi sen filosofin välinpitämättömyydellä arvelen, että minkä täytyy tapahtua, sitä ei voi välttää.

Retori Tiberi Gorobetsilla ei vielä ollut oikeutta pitää viiksiä, juoda paloviinaa eikä polttaa piippua; hänen luonteensa oli vielä vähän kehittynyt, mutta hänen otsassaan olevista suurista kuhmuista päättäen, jotka useinkin herättivät huomiota hänen luokalle tullessaan, voi otaksua, että hänestä aikaa myöten tulisi hyvä soturi. Teologi Haljava ja filosofi Homa käyttivät häntä edusmiehenään.

Oli jo ilta, kun he poikkesivat valtatieltä; aurinko oli juuri laskenut, ja päivän lämmin oli vielä ilmassa. Teologi ja filosofi kulkivat ääneti piippujaan imeskellen; retori Tiberi Gorobets katkoi kepillään tienvieressä kasvavaa rikkaruohoa. Tie kulki hajanaisten tammi- ja pähkinäpuuryhmien lävitse. Kumpuja ja pieniä mäkiä, viheriöitä ja ympyriäisiä kuin kirkon kupoli, näkyi siellä täällä tasangolla. Pari tuuleentunutta vainiota ilmoitti jonkun kylän olevan lähellä. Mutta oli kulunut jo tunnin verran siitä kun he olivat vainiot sivuuttaneet, mutta ei vielääkään mitään ihmisasuntoa näkynyt. Hämärä pimensi kokonaan taivaan, ainoastaan lännessä kuumotti ruusunpunainen hohto.

"Hitto vie!", virkkoi filosofi Homa Brut: "näytti aivan siltä kuin talo tulisi tuossapaikassa."

Teologi oli ääneti, katsahti ympäristöön, pisti piipun suuhunsa, ja niin jatkettiin matkaa.

"Jumaliste!", puuskahti filosofi uudelleen, pysähtyen: "ei siellä näy jälkeäkään talosta."

"Mutta ehkäpä etempänä tulee joku talo", sanoi teologi päästämättä piippua hampaistaan.

Mutta tällä välin oli jo tullut yö. Oli aika pimeää. Pienet ukkospilvet lisäsivät pimeyttä, eikä tähdistä ja kuusta näyttänyt olevan toiveita. Seminaarilaiset huomasivat eksyneensä alkuperäiseltä tieltä ja kulkeneensa pitkän aikaa toista tietä.

Filosofi tunnusteli maaperää kaikilta puolin ja sanoi sitte katkonaisesti: "Mutta missä tie?"

Teologi oli vaiti, mietti hetkisen ja virkkoi: "Niin, yö on pimeää."

Retori käveli sivulle ja koetti ryömien etsiä tietä, mutta hän löysi vain ketun pesiä. Ympärillä oli aro, ja näytti kuin siellä ei olisi koskaan ajettu.

Matkailijat ponnistelivat vielä jonkun matkaa eteenpäin, mutta kaikkialla oli sama erämaa. Filosofit koetti huutaa, mutta ei saanut mitään vastausta. Hetken perästä kuului heikkoa ähkymistä, mikä suuresti muistutti suden ulvontaa.

"Ka! mitä meidän on tekeminen?" sanoi filosofi.

"Ei muuta kuin jäädä kedolle yöksi", arveli teologi, sytyttäen piippunsa. Filosofit ei voinut suostua siihen: hänen tapanansa oli aina piilottaa yöksi puolipuutainen leivänkannikka ja nelisen naulaa silavaa, ja tällä kertaa tuntui vatsassa niin tavattoman yksinäiseltä. Iloisesta luonteestaan huolimatta hän sitäpaitsi jonkun verran pelkäsi susia.

"Ei, Haljava, se ei käy päinsä", hän lausui: "Koiran tavoin laskeutua levolle vahvistamatta itseään millään? Koettakaammepa vielä: ehkäpä pääsemme johonkin asuntoon ja onnistumme saamaan edes pikarillisen paloviinaa yöksi."

Kuullessaan sanan "paloviina" sylkäsi teologi sivulleen ja virkkoi: "Voihan sitä jäädä tännekin."

He läksivät liikkeelle ja suureksi ilokseen kuuluivat hetkisen perästä koiran haukkuvan. Otettuaan selvän, mistä haukkuminen kuului, alkoivat he paljon reippaammin painaltaa ääntä kohti. Jonkun matkaa kuljettua, nähtiin tuli.

"Talo! totisesti talo!" huudahti filosofi.

Ja hetken perästä he todellakin näkivät pienen talon, johon kuului ainoastaan kaksi tupaa, nekin samassa pihassa. Akkunoista näkyi tuli; kymmenkunta luumupuuta pisti näkyviin pisteaidan luona. Laudoista tehdyn portin raoista tirkistellessään he huomasivat pihalla joukon likaisia kuormia. Tähtiä alkoi näkyä siellä täällä taivaalla.

"Pitäkää huolta, veljet, ei anneta perään! Otamme yösijan, maksoi mitä maksoi!"

Kolme oppinutta miestä löi yht'aikaa porttiin ja huusi:

"Avatkaa."

Erään huoneen ovi narisi, ja hetkisen perästä näkivät pojat vanhan muurin edessään päällyksetön lammasnahkaturkki päällä.

"Kuka siellä?" huusi muori yskien kuivasti.

"Anna, hyvä muori, yösijaa, olemme eksyneet tieltä ja taivasalla olo on yhtä ilkeätä kuin nälkäisellä vatsalla eläminen."

"Mitä väkeä te sitte olette?"

"Niin, emme ole tavallista väkeä: teologi Haljava, filosofi Brut ja retori Gorobets."

"Ei ole tilaa", mumisi muori: "piha on täynnä vieraita ja joka tuvan nurkka nukkuja. Mihinkä minä teidät sijoitan? Ja kaiken lisäksi kaikki kolme niin suuria vahvoja miehiä! Tupanihan hajoaa aivan, jos minä päästän teidät sinne. Kyllä minä tunnen nuo filosofit ja teologit: jos ne juopot laskee sisään, niin ei koko talosta jää mitään jäljelle. Menkää, menkää! Ei täällä ole tilaa teikäläisille."

"Ole nyt armelias, rakas muori! Eihän sovi, että kristitty sielu joutuu tuhoon aivan syyttä? Sijoita meidät, mihin tahdot; ja jos me jotakin pahaa teemme, niin kuivukoon kätemme heti. Usko se."

Muori näytti tulevan leppeämmäksi. "Hyvä", lausui hän ikäänkuin ajatellen: "minä päästän teidät, mutta sijoitan kaikki eri paikkoihin; en saa rauhaa sielussani, jos makaatte yhdessä."

"Tee kuten tahdot; me tottelemme."

Portti narisi, ja matkalaiset astuivat pihaan.

"Kuuleppa, muoriseni", sanoi filosofi käyden vanhuksen perässä: "vatsassa tuntuu kuin joku rattailta ajaisi: aamusta lähtien ei ole ollut ruuan muruakaan suussa."

"Kas, mitä vielä tahtoo!" tuumi muori: "minulla ei ole mitään, uunikaan ei lämminnyt tänä päivänä."

"Kyllä me huomenna maksaisimme kaikesta aivan puhtaassa rahassa", jatkoi filosofi. "Niin", virkkoi

hän hiljaa, "kyllä saisit odottaa maksua!"

"Menkää, menkää! ja tyytykää siihen, mitä saatte! Kyllä piru toi nuo hienot nuoret herrat tänne!"

Filosofi Homa tuli aivan alakuloiseksi näistä sanoista, mutta äkkiä tunsi hänen nenänsä kuivatun kalan hajua; hän katsahti sivullaan kulkevaan teologiin ja huomasi hänen taskustaan pistävän suuren kalan hännän: tämä oli ehtinyt siepata kalan kuormasta. Ja kun hän ei tehnyt sitä mistään omanvoitonpyynnöstä, vaan pelkästä tavasta, niin filosofi Homa pisti kätensä teologin taskuun aivan kuin omaansa ja otti sieltä kalan, varsinkin kun teologi näytti unhoittaneen koko tavaran ja kaikesta päättäen valmistautui toista hankkimaan.

Muori sijoitti retorin tupaan, teologin hän sulki tyhjään kamariin ja filosofin lammasnavettaan.

Jäätyänsä yksin söi filosofi yhdessä minuutissa kalan, katsellen hämähäkin verkon peittämiä navetan seiiniä, potkaisi jalallaan toisesta navetasta uteliaisuudesta esiin pistävää sian kärsää ja kääntyi sitte oikealle kyljelleen ottaakseen hyvän unen. Äkkiä aukeni matala ovi ja muori ilmestyi kynnykselle.

"No, muoriseni, mitä tahdot?" lausui filosofi.

Mutta vanhus käveli suoraan häntä kohti kädet levällään.

"Ahaa!" ajatteli filosofi. "Ei, kyyhkyseni, olet liian vanha!"

Hän perääntyi vähän, mutta kursailematta läheni vanhus nuorukaista.

"Kuuleppas, muoriseni!" sanoi filosofi: "nyt on paastonaika; minä puolestani olen sellainen ihminen, etten tuhannesta kultarahastakaan riko paastoa."

Mutta muori liikutteli käsiään ja tahtoi tarttua häneen virkkamatta sanaakaan.

Filosofin valtasi kauhu, kun hän huomasi omituisen loisteen muorin silmissä. "Muori hyvä, mitä sinä? Mene, mene Jumalan nimeen!" huudahti hän.

Mutta muori tarttui hänen käsiinsä lausumatta sanaakaan.

Filosofi hyppäsi jaloilleen aikoen paeta; mutta vanhus asettui ovelle, kiinnitti häneen kiiluvat silmänsä ja uudelleen alkoi läheta häntä.

Filosofi tahtoi hänet torjua luotaan käsillään, mutta hän huomasi ihmeekseen, ettei hän voinut kohottaa käsiänsä eikä liikuttaa jalkojaan; ja kauhukseen hän lisäksi huomasi, ettei ääni päässyt hänen kurkustaan: huulet liikkuvat, mutta ääntä ei kuulunut. Hän kuuli vain sydämensä lyövän; hän näki muorin lähestyvän itseään, tarttuvan hänen käsiinsä, painavan hänen päätänsä ja hyppäävän sitte kissan nopeudella hänen selkäänsä, ja lyövän häntä luudalla. Hän hyppeli kuin ratsuhevonen, kantaen muoria selässään. Kaikki tämä tapahtui niin nopeasti, että filosofi tuskin ehti tointua ja tarttua molemmin käsin polviinsa pidättääkseen jalat liikkumasta, mutta ne hänen suureksi hämmästyksensä kohosivat maasta vastoin hänen tahtoaan ja ravasivat nopeammin tsherkessiläistä juoksijaa. He sivuuttivat talon, tulivat tasangolle, sivulla näkyi sysimusta metsä. Vasta silloin hän sanoi itsekseen: "Ahaa, se on noita!"

Kuun sirppi kumotti taivaalla. Arka puoliyön kuutamo läpinäkyvänä verhona laskeutui maahan. Metsä, niitty, taivas, laakso — kaikki näytti nukkuvan avoimin silmin; ei tuulen henkäystääkään miltään puolen; viileässä yössä oli jotakin kostean lämpöistä; puitten ja pensaitten varjot pyrstötähtien tavoin laskeutuivat tasangolle: tällainen oli yö, kun filosofi Homa Brut laukkasi käsittämätön ratsastaja selässä. Hän tunsi jonkunlaisen uuvuttavan, vastenmielisen ja samalla suloisen tunteen valtaavan sydämensä. Hän painoi päänsä alas ja oli näkevinänsä, että ruoho, joka oli melkein hänen jalkainsa alla, kasvoi syvällä ja kaukana ja että sen yläpuolella oli läpikuultava vesi kuten vuorilähteessä ja ruohikko näytti valkoisen, läpikuultavan meren pohjalta; ainakin hän näki itsensä ja taakkansa heijastavan siihen. Hän huomasi siinä auringon paistavan kuun sijasta. Hän kuuli sinisten kellokukkien, päät alastaipuneina kahisevan, hän näki vedenneidon uivan ruohikosta näkyviin; sen loistava, värähtelevä ruumis pilkisti vedestä. Vedenneito kääntyi häntä kohden — ja katso, sen kasvot kirkkaine, säteilevine, terävine silmineen tunkivat hänen sieluunsa; ne olivat jo aivan lähellä häntä, koskettamaisillaan hänen poskiansa, mutta sitte neito päästi heleän naurun ja loittoni; nyt se kääntyi selälleen — ja sen pilvinen povi, himmeä kuin kiillottamaton porssiini, valaisi auringossa valkoista, joustavan hempeää ruumista. Pienet vesipisararat varisivat lasihelminä vedenneidon povellet. Neito värisi koko ruumiiltaan ja nauroi vedessä...

Näkikö hän tämän, vai eikö? Oliko hän valveilla, vai uneksiko hän? Entä tuolla? Tuuli vai soittoako? Se heläjää, kilisee ja ulvoo ja lähestyy, ja tunkee sieluun vastustamattomana...

"Mitä tämä on?" ajatteli Homa Brut katsellen alas ja kiitäen täyttää lentoa. Hiki valui virtanaan pitkin ruumista. Hänestä tuntui hyvin suloiselta, hän tunsu raukaisevaa, kauhean uuvuttavaa nautintoa. Hänestä tuntui usein kuin hänen sydämensä olisi lakannut tykkimästä ja kauhulla hän tapasi sitä kädellään. Perin väsyneenä ja hämmästyneenä alkoi hän muistella ennen oppimiansa rukouksia. Hän luki kaikki rukoukset henkiä vastaan, ja äkkiä tunsu virkistävää; hän tunsu askeleensa käyvän hitaammiksi, laiskemmiksi; noita tuntui pitävän heikommin hänestä kiinni, sankka ruoho kosketti hänen jalkoihinsa eikä hän enää huomannut siinä mitään tavatonta. Kirkas kuun sirppi kumotti taivaalla.

"Hyvä!" ajatteli filosofi Homa Brut ja alkoi melkein ääneen lukea rukouksia henkiä vastaan. Vihdoin hän nuolen nopeudella ponnahti vanhuksen alta ja hyppäsi vuorostaan tämän selkään. Vanhus juoksi tihein askelin niin nopeasti, että ratsastajan oli vaikea hengittää. Maa vilahteli vain hänen allansa; oli kirkasta kuun valossa; laaksot olivat tasaisia, mutta nopean kulun vuoksi ei hän voinut tarkasti esineitä erottaa. Hän sieppasi tiellä olevan kepin ja alkoi sillä voimiensa takaa mätkiä vanhusta. Tämä parkui hirmuisesti, ensin vihaisesti, uhkaavasti, sitten heikommin, miellyttävämmin, puhtaammin ja vihdoin aivan hiljaan, tuskin kuuluvasti. Se tuntui vienolta hopeakellon kilinältä ja koski hänen sieluunsa; tahtomattaan leimahti hänessä ajatus: onko se todellakin vanhus? "Ah, minä en voi enää!" lausui ratsu voimattomana ja vaipui maahan.

Filosofi nousi ja katsoi häntä silmiin (alkoi sarastaa, Kijevin kirkkojen kultakupolit loistivat kaukaa): hänen edessään makasi kaunotar, upea hiuspalmikko hajallaan harteilla, silmäripset pitkät kuin jouhet. Tunnottomana hän levitti valkoiset, paljaat käsivartensa ja voihkien kohotti kyynelten täyttämät silmänsä.

Homa vapisi kuin haavan lehti tulessa; sääli, omituinen levottomuus, arkuus, jota hän ei ennen ollut tuntenut, valtasi hänet. Hän läksi juoksemaan pakoon täyttää karkua. Hänen sydämensä löi levottomasti eikä hän mitenkään voinut selittää itselleen sitä omituista uutta tunnetta, joka oli hänet vallannut. Hän ei enää tahtonut mennä taloon, vaan kiiruhti Kijeviin, ajatellen koko matkan käsittämätöntä seikkailuaan.

Seminaarilaisia oli vähän kaupungissa: kaikki olivat hajonneet koteihinsa, tahi menneet kotiopettajiksi tahi yksinkertaisesti lähteneet kiertelemään maaseudulle, sillä vähäenäläisissä maakylissä saa syödä kaikkinaisia herkkuja vatsansa täyteen tarvitsematta maksaa mitään. Seminaari oli aivan tyhjä, ja vaikka filosofi etsi joka nurkan, ei hän löytänyt palaakaan silavaa tahi muuta suuhun pantavaa.

Filosofi keksi kumminkin kohta keinon surunsa parantamiseksi: hän kulki pari kolme kertaa hiljaa vihellellä kauppatorin halki, vaihtoi silmäyksiä aivan torin päässä erään nuoren keltapäähineisen lesken kanssa, joka kaupitteli nauhoja, pyssyn haulia y.m. rihkamaa, ja sai jo samana päivänä vatsansa täyteen vehnäpiirakkoja, kananpaistia y.m. hyvää, niin että oli mahdotonta luetellakaan, mitä kaikkea oli hänen edessään pöydällä pienoisessa kirsikkapuutarhan ympäröimässä tupasessa. Samana iltana nähtiin filosofi kapakassa: hän lojui penkillä, polttaen piippuaan ja kaikkien nähden heitti kultarahan juutalaisen kapakoitsijan eteen. Hänen edessään oli tuoppi. Hän katseli kapakkavieraita välinpitämättömin, tyytyväisin silmin eikä enää lainkaan ajatellut omituista seikkailuaan.

Tällä välin kerrottiin kaikkialla, että erään rikkaan sotnikan tytär, jonka talo oli 50 virstan päässä Kijevistä, oli eräänä päivänä palannut kävelymatkalta kotiinsa perinpohjin piestynä, päästen vaivoin omin voimin isänsä majaan. Tyttö oli nyt kuolemassa ja ennen tästä maailmasta lähtöään oli viimeisenä toivomuksenaan esittänyt, että Homa Brut lukisi hänelle kuolinrukouksen sekä sen lisäksi vielä kolmena päivänä kuoleman jälkeen ruumiin ääressä muut asiaan kuuluvat rukoukset. Filosofi kuuli tämän rehtorilta itseltään, joka vartavasten kutsui hänet luokseen ja ilmoitti, että Homa ilman vastaväitteitä kiiruhtaisi matkalle, sillä arvokas sotnikka oli lähettänyt hevosen ja miehiä häntä noutamaan.

Filosofi vavahti jonkun selittämättömän tunteen pakottamana. Hämärä aavistus sanoi hänelle, ettei mikään hyvä ole häntä odottamassa. Hän ilmoitti rehtorille suoraan, ettei hän aio lähteä, osaamatta kumminkaan selittää syytä kielloonsa.

"Kuuleppa, domine Homa!" sanoi rehtori (muutamissa tapauksissa hän puhutteli hyvin kohteliaasti alaisiaan): "sinulta ei edes kysytä, haluatko sinä lähteä, vai etkö. Minä sanon sinulle ainoastaan, että jos sinä tässä rupeat vastustelemaan, niin annan pehmittää selkäsi tuoreilla koivun oksilla niin perusteellisesti, ettet pitkään aikaan kaipaa saunaa."

Filosofi raapasi korvallistaan ja poistui rehtorin luota lausumatta hänelle sanaakaan, päättäen sopivassa tilaisuudessa turvautua jalkoihinsa. Ajatuksissaan hän laskeutui rappuja alas poppelipuita kasvavaan pihaan. Hän pysähtyi hetkeksi kuullessaan rehtorin jokseenkin kovalla äänellä antavan määräyksiä palvelijoille ja nähtävästi jollekin sotnikan läheteistä.

"Kiitä pania ryyneistä ja munista", sanoi rehtori: "ja ilmoita hänelle, että heti kun hänen

mainitsemansa kirjat ilmestyvät, minä lähetän ne hänelle: minä annoin ne jo puhtaaksikirjoitettaviksi. Älä unhota, kyyhkyseni, lisätä panillesi, että siellä minun tietääkseni saadaan hyviä kaloja, varsinkin sampia: lähettäköön niitä sopivan tilaisuuden sattuessa, sillä torilla ovat kalat huonoja ja kalliita. Anna sinä, Jahtuh, miehille ryyppy paloviinaa; sitokaa samalla filosofi, hän voi muuten karata."

"Katso pirua!" ajatteli filosofi: "vainusipas, senkin pitkäkoipinen elukka."

Hän laskeutui alas ja huomasi pihassa kuomurattaat, joita hän ensin luuli pyörillä varustetuksi viljariiheksi. Kuomu oli todellakin syvä kuin tiilen polttouuni. Ne olivat tavalliset krakovilaiset vankkurit, joissa puolisataa juutalaista ajaa tavaroineen päivineen kaupungista toiseen markkinoille. Häntä odotti kuusi tervettä, vahvaa, keski-ikäistä kasakkaa. Hienosta verasta tehdyt mekot osoittivat, että miehet olivat rikkaan henkilön palveluksessa; arvet kasvoissa todistivat, että he kunnialla olivat ottaneet osaa taisteluihin.

"Minkä tälle mahtaa? Minkä kerran täytyy tapahtua, sitä ei voi välttää!" ajatteli filosofi ja kääntyen kasakkain puoleen lausui kovalla äänellä: "Päivää, toverit!"

"Ole tervehditty, pani filosofi!" vastasivat muutamat miehistä.

"Tuohonko minun on istuttava teidän kanssanne? Upeat rattaat!" lisäsi hän, nousten vankkureihin. "Täällä voisi vaikka tanssia, ollappa vain soittajia."

"Niin, tilavat vaunut!" sanoi eräs kasakoista nousten ajajan paikalle. Hän oli sitonut rievun päähänsä, sillä hattunsa hän oli jo ehtinyt unhoittaa kapakkaan. Toiset viisi kasakkaa kömpivät vaunun perälle filosofin viereen ja asettuivat kaupungista ostettujen tavarasäkkien väliin.

"Olisipa huvittavaa tietää", lausui filosofi: "montako hevosta tarvittaisiin vetämään näitä vankkureita, jos ne lastattaisiin esim. suolaa tahi rautakiskoja täyteen?"

"Niin", arveli hevosia ajava kasakka hetkisen mietittyään: "kyllä siinä pitäisi olla koko joukko hevosia."

Tämän tyydyttävän vastauksen perästä, katsoi kasakka itsensä oikeutetuksi olemaan koko ajan ääneti.

Filosofin teki kovasti mieli saada lähempiä tietoja sotnikasta, mikä hän oli miehiään, kuulla hänen tyttärestään, joka niin omituisella tavalla oli tullut kotiinsa ja nyt makasi kuolemaisillaan ja jonka seikkailuun hänen oma seikkailunsa oli sidottu; hänen teki mieli kuulla, miten heidän kotonaan elettiin. Hän teki kysymyksiä kasakoille, mutta nämä näyttivät myöskin olevan filosofeja, sillä he olivat vaiti ja makasivat säkkien päällä piippujaan imeskellen.

Ainoastaan yksi kääntyi ajajan puoleen, antaen tälle lyhyen määräyksen:

"Muista, Overko, sinä vanha nahjus, herättää meidät, kun tulemme Tshuhrailovin tiellä olevalle kapakalle. Herätä minut sekä toiset, jos satumme nukkumaan."

Tämän jälkeen hän vaipui sikeään uneen. Määräys oli muuten tarpeeton, sillä tuskin olivat rattaat ehtineet mainitun kapakan kohdalle, kun kaikki yhteen ääneen huudahtivat: "Seis"! Ovekon hevoset olivat sitä paitsi jo niin tottuneet, että ne itsestään pysähtyivät jokaisen kapakan eteen.

Kuumasta heinäkuun päivästä huolimatta, nousivat kaikki rattailta ja astuivat matalaan, likaiseen huoneeseen. Juutalainen kapakoitsija hyökkäsi iloisin kasvoin vanhoja tuttujaan tervehtimään. Juutalainen toi pöytään muutamia sianmakkaroita ja poistui heti tämän talmudissa kielletyn hedelmän luota. Kaikki istuivat pöytään; savituoppi oli kunkin vieraan edessä. Filosofi Homan piti ottaa osaa yhteiseen juominkiin. Ja kun vähävenäläisellä on tapana saatuaan vähän päähänsä välttämättömästi ruveta joko suutelemaan tahi itkemään, niin kohta kuului huoneesta aikamoinen suutelunläiske. "No, Spirid, annappa kun suutelemme! — tuleppa tänne, Dorosh, minä syleilen sinua!"

Eräs kasakoista, vanhin ja harmaaviiksinen, alkoi käsi poskella haikeasti itkeä sitä, ettei hänellä ollut isää eikä äitiä ja että hän oli yksin maailmassa. Toinen oli suuri juttelija siveuskysymysten alalla. Hän lohduutti lakkaamatta itkevää toveriaan: "Älä itke; älä itke! mitä siinä on itkemistä?... Kyllä Jumala tekonsa tietää." Dorosh-niminen kasakka tuli hyvin uteliaaksi ja kääntyen filosofi Homaan lakkaamatta kyseli tältä: "Minä tahtoisin tietää, mitä teille seminaarissa opetetaan: sitäkö, mitä lukkari lukee kirkossa, vai jotakin muuta?"

"Älä kysele!" kielsi siveysaarnaaja pitkävetteisesti: "opiskelkootpa vaikka mitä. Kyllä Jumala tietää, mikä on tarpeen. Hän tietää kaikki."

"Ei, kyllä minä tahdon kuulla", vastusti Dorosh: "mitä heidän kirjoihinsa on kirjoitettu; ehkä aivan toista kuin lukkarin kirjoissa:"

"Jumalani, Jumalani!" lausui kunnianarvoisa opettaja: "mitä varten se tuollaista puhuu? Se on Jumalan tahdosta niin asetettu. Ja minkä Jumala on antanut, sitä ei voida muuttaa."

"Minä tahdon tietää kaikki, mitä on kirjoitettu. Minä menen seminaariin, totta jumaliste, minä lähden. Mitä arvelet, enkö opi? — Kaikki opin, kaikki!"

"Oi, Jumalani, Jumalani!..." lausui lohduttaja ja painoi päänsä pöytää vasten, sillä hän ei enää voinut pitää sitä pystyssä. Toiset kasakat juttelivat herroista ja siitä, miksi kuu paistaa taivaalla.

Kun filosofi Homa huomasi toveriensa tilan päätti hän käyttää tilaisuutta hyväkseen ja paeta. Hän alussa kääntyi harmaahuuksisen kasakan puoleen, joka murehti vanhempiaan: "Mitä sinä, setäseni, itket; minä itse olen orpo! Päästäkää minut vapaaksi! Mitä te minusta?"

"Laskekaamme hänet!" myöntyvät muutamat: "hänhän on orpo raukka; menköön minne haluaa."

"Oi Jumalani, Jumalani!" sanoi lohduttaja, kohottaen päätään: "laskekaa hänet, menköön kotiinsa!"

Kasakat jo tahtoivat itse viedä hänet ulos, kun tiedonhaluinen kasakka asettui vastaan: "Älkää koskeko häneen: minä tahdon puhella seminaarista hänen kanssansa; minä itse menen seminaariin..."

Paosta ei muutenkaan olisi taitanut tulla mitään, sillä kun filosofi yritti nousemaan pöydästä, niin tuntuivat hänen jalkansa aivan hervottomilta, oviakin näkyi ilmestyvän huoneeseen sellainen joukko, että tuskinpa hän olisi löytänyt oikeaa.

Vasta illan saavuttua muisti seurue, että oli lähdettävä matkaa jatkamaan. Noustuaan rattaille, ojentautuivat he pitkälleen ja kiiruhtaen hevosia pistivät lauluksi, jonka sanoja ja ajatusta tuskin kukaan voi ymmärtää. Ajaa kolisteltuaan suurimman osan yöstä, eksyen lakkaamatta vanhalta tutulta tieltä, laskeutuivat he vihdoin jyrkkää mäkeä laaksoon, jolloin filosofi huomasi sivulla säleaidan, matalia puita ja huoneiden kattoja niiden takana. Se oli sotnikan maatila. Oli jo kaukana puolesta yöstä, taivas oli pimeä, pikkutähtiä vilkkui siellä täällä taivaalla. Ei yhdestäkään huoneesta näkynyt tulta. He ajoivat pihaan koirain haukkuen seuratessa rattaita. Molemmiin puolin pihaa näkyi olkikattoisia vajoja ja huoneita; eräs niistä vastapäätä porttia, oli toisia suurempi ja oli, kuten kävi selville, sotnikan asuinhuone. Rattaat pysähtyivät erään vajan eteen, ja matkalaiset läksivät maata. Filosofi halusi kumminkin ennen maata menoansa tarkastaa vähän ulkoapäin panin asuinrakennusta; mutta vaikka hän kuinka olisi siristänyt silmiänsä, ei hän nähnyt mitään selvästi: talo näytti hänestä karhulta; savupiipuista tuli rehtori. Filosofi viittasi kädellään ja läksi maata.

Kun hän heräsi, oli koko talo liikkeellä: panin tytär oli kuollut yöllä. Palvelijat juoksentelivat edes ja takaisin; muutamat vanhukset itkivät; utelias väkijoukko katseli aidan takaa kartanon pihalle jotakin nähdäkseen. Joutessaan alkoi filosofi tarkastella niitä paikkoja, joista ei yöllä saanut selvää. Panin talo oli matala, pienehkö rakennus, kuten Vähä-Venäjällä ennen aikaan oli tavallista; katto oli olkinen; pieni terävä ylös kohotettua silmää muistuttavalla pienellä akkunalla varustettu korkea rakennuksen otsikko oli maalattu sinisen ja keltasen väriseksi, paikoin näkyi punaisia puolikuuita; se oli tammipylväiden varassa, jotka olivat puoliväliin ympyriäiset, mutta alapäästä kuusisärmäiset, yläpäässä siroja leikkauksia. Pitkin rakennuksen sivuja oli katos samallaisten tammipylväitten varassa. Korkea, yläpäästä pyramiidin muotoinen päärynäpuu viheriöitsi kartanon edessä. Keskellä pihaa oli muutamia aittoja kahdessa rivissä muodostaen leveän kaduntapaisen tien kartanoon. Aittojen takana, aivan portin vieressä oli kaksi kolmionmuotoista olkikattoista kellaria. Kummassakin kellarissa oli matala puinen ovi, johon oli kirjailtu paljon kuvioita. Toiseen oveen oli piirretty tynnyrin päällä istuva kasakka, joka piti ojennetussa kädessään tuoppia, jossa oli kirjoitus: "Juon pohjaan." Toiseen oveen oli maalattu pullo, pikari sekä ikäänkuin kaunistukseksi etujaloillaan seisova hevonen, soittotorvi ja päällekirjoitus: "Viini on kasakan huvitus." Erään vajan vintin akkunan takaa näkyi rumpu ja vaskitorvi. Portin pielessä oli kaksi tykkiä. Kaikki osoitti, että talon isäntä oli tottunut iloiseen elämään; juomalauluja kaikui talossa useasti. Portin takana oli kaksi tuulimyllyä. Kartanon takana oli puisto, puitten latvojen välitse näkyi huoneitten savupiippuja. Kylä sijaitsi laajalla, tasaisella vuoren rinteellä. Pohjoispuolella oli jyrkkä vuori, joka kohosi aivan pihan vierestä. Alhaalta katsoen se näytti vielä jyrkemältä, sen harjalla näkyi siellä täällä aroruohoja, joitten paksut rungot näyttivät mustalta valkoista taivasta vasten; vuoren paljas savinen pinta herätti alakuloisuutta; sade oli uurtanut sen rinteiden täyteen vakoja ja kuoppia. Sen jyrkällä äyräällä näkyi pari mökkiä; toisen mökin yläpuolella levisi tuuheaa omenapuu. Tuulen irrottamat omenat vierivät panin kartanon pihaan. Vuorelta kulki tie pihan sivuitse kylään. Kun filosofi mittasi silmillään sen kauheaa jyrkkyyttä, niin päätti hän mielessään muistaessaan eilisen matkan, että joko panilla oli liian viisaat hevoset, tahi sitte kasakoilla liian lujat päät, koska he juovuspäissäänkin pääsivät ehyin nahkoin sellaisten rattaitten ja kuorman kanssa laskeutumaan vuorelta. Filosofi seisoi pihan korkeimmassa kohdassa ja kun hän kääntyi vastakkaiselle taholle, avautui hänen silmiensä eteen aivan toisellainen näky. Vuoren rinteellä oleva kylä loiveni laaksoon; silmän kantamaton niitty oli hänen edessään; niityn viheriä seinä kävi kauempana tummemmaksi ja kokonaisia sinisiä kyliä näkyi kaukana, vaikka välimatka oli yli kaksikymmentä virstaa. Niittyjen oikealla puolella oli vuoria ja tuskin

huomattavana viiruna siinsi Dnjepr kaukana.

"Ah, ihana paikka!" lausui filosofi: "täälläpä kelpaisi elää, kalastaa Dnjepristä ja järvistä, metsästää verkoilla, tahi ammuskella trappeja ja kaniineja. Näillä niityillä pitäisi muuten olla runsaasti lintuja. Hedelmiä voisi kuivata ja myydä kaupunkiin, tahi mikä olisi edullisempaa, keittää niistä viinaa, sillä hedelmistä keitetty paloviina vetää vertoja mille puhdistetulle viinalle tahansa. Niin, tätä kannattaa ajatella, kunhan vain pääsisi täältä pujahtamaan pois."

Hän pani merkille pienen tien säle-aidan takana; pitkä aroheinä peitti sen kokonaan; koneellisesti hän laski jalkansa tielle, ajatellen ensin kävellä hiljakseen, sitte pujahtaa salavihkaa mökkien välitse niitylle, kun hän äkkiä tunsii olallaan jokseenkin kovakouraisen käden.

Hänen takanansa seisoi samainen vanha kasakka, joka eilen niin haikeasti suri isänsä ja äitinsä kuolemaa ja omaa yksinäisyyttänsä.

"Turhaan sinä, pani filosofi, pakoa mietit!" hän lausui: "ei tämä ole sellainen laitos, josta voisi paeta; niin, ja tietkin ovat huonot jalankulkijalle; lähde mieluummin panin luoksi; hän odottaa sinua huoneessaan."

"Lähtekäämme! Kernaasti minun puolestani", lausui filosofi ja läksi kävelemään kasakan perässä. Sotnikka, vanha, harmaaviiksinen mies, synkän murheen piirre kasvoilla istui huoneessaan pöydän ääressä pää käsien varassa. Hän oli viidenkymmenen korvilla, mutta alakuloiset, kuihtuneet kasvot osoittivat, että hänen sielunsa oli murtunut ja että entinen iloisuus ja pauhaava elämä olivat ainaiseksi kadonneet. Kun Homa vanhan kasakan seurassa astui sisään, otti hän toisen kätensä poskeltaan, ja tuskin huomattavasti nyökäytti päätään vastaukseksi heidän syvään kumarrukseensa.

Homa ja kasakka pysähtyivät kunnioittavasti ovelle.

"Kuka olet ja mistä, mikä arvosii, hyvä ihminen?" lausui sotnikka ei juuri ystävällisesti, mutta ei myöskään tylästi.

"Olen seminaarilainen, filosofi Homa Brut..."

"Kuka oli isäsi?"

"En tiedä, mahtava pani."

"Entä äitisi?"

"En tiedä äitiänikään. Tervejärkisesti ajatellen on äidin tiettenkin pitänyt olla olemassa, mutta kuka hän oli ja mistä, milloin eli — sitä en minä totta totisesti, teidän korkeasyntyisyytenne, voi sanoa."

Vanhus vaikeni ja näytti hetkeksi vaipuvan mietteisiin.

"Kuinka sinä tutustuit tyttäreeni?"

"En tuntenut häntä, mahtava pani, en totisesti tuntenut! En vielä elämässäni ole ollut missään tekemisissä aatelisneitten kanssa."

"Miksi hän juuri sinut, eikä ketään muuta, määräsi rukouksia kuolemansa jälkeen lukemaan?"

Filosofi kohautti olkapäitään: "Jumala ties, miten sen voi selittää. Onhan tunnettua, että panien päähän pistää joskus sellaista, mistä ei lukeneinkaan ihminen saa selvää."

"Puhutko totta, pani filosofi?"

"Iskeköön salama minut aivan tällä paikalla kuoliaaksi, jos valehtelen."

"Jos hän olisi elänyt minuutinkaan kauemmin, niin varmasti olisin saanut tietää kaikki", lausui sotnikka murheellisesti. "Älä anna kenenkään lukea rukouksia, vaan lähetä heti, isä-kulta, noutamaan seminaarilainen Homa Brut Kijevin seminaarista; rukoilkoon hän kolme yötä minun syntisen sieluni puolesta. Hän tietää!... Mitä hän tietää, sitä en saanut kuulla: hän, armas kyyhkyseni, kykeni lausumaan vain nämä sanat, ja kuoli. Sinut, hyvä ihminen, tunnetaan varmaankin pyhästä elämästäsi ja hyvistä teoistasi, ja ehkäpä hän oli kuullut maineestasi."

"Kuka? Minä?" lausui seminaarilainen, perääntyen hämmästyksestä.

"Minäkö vietän pyhää elämää?" hän jatkoi katsoen sotnikkaa suoraan silmiin. "Jumala kanssanne, pani! Mitä te puhutte! Minähän olen käynyt vehnäsenkauppiattaren luona itse kiirastorstaita vasten, vaikka sopimatontahan siitä on puhua."

"No, olkoon... hänellä on tietenkin ollut syynsä, kun valitsi sinut. Sinun on tänä päivänä alettava toimesi."

"Minä sanoisin tähän, teidän armonne... tietystihän joka ihminen, joka taitaa pyhää raamattua, voi suhteellisesti... mutta kyllä olisi säädylisempää kutsua diakoni, tahi ainakin kirkonpalvelija. Nehän ovat ymmärtävää väkeä, ja tietävät, miten kaikki on tehtävä; minä sitä vastoin... Eihän minulla ole ääntäkään, ja itse sitte, piru ties, mikä lienenkään. Enhän ole edes minkään näköinen."

"Kuinka vaan tahdot; minä puolestani täytän tarkasti sen, minkä tyttäreni on määrännyt, vähääkään säälimättä. Ja kun sinä tästä päivästä alkaen olet kolme yötä lukenut tyttärelleni rukouksia, niin sitte palkitsen sinut; jollet tottele, niin... en piruakaan kehoita suuttuttamaan minua."

Sotnikka lausui viimeiset sanat niin varmasti, että filosofi täydellisesti käsitti niiden merkityksen.

"Tule kanssani", lausui sotnikka.

He menivät eteiseen. Sotnikka avasi oven toiseen huoneeseen, joka oli vastapäätä ensimmäistä. Filosofi pysähtyi hetkeksi eteiseen niistäkseen nenänsä ja kauhun tuntein astui sitte kynnyksen yli.

Lattia oli peitetty punaisella nankinikankaalla ylt'yleensä. Nurkassa pyhimysten kuvien alla lepäsi ruumis korkealla pöydällä. Sitä peitti sininen samettipeite, joka oli kultahetuloilla ja töllyillä koristettu. Pitkät, heisipuun lehdillä verhotut vahakynntilät paloivat ruumiin jalka- ja pääpuolella, levittäen himmeää päivän paisteeseen häviävää valoa. Lohduttamaton isä peitti filosofilta kuolleen kasvot istuessaan ruumiin edessä selkä oveen päin. Filosofia hämmästytti sanat, jotka hän kuuli isän lausuvan:

"Minä en sure sitä, armahin tyttäreni, että sinä nuoruuden parhaassa iässä suruksi ja murheeksi minulle jätit maan; minä suren sitä, kyyhkyseni, että minä en tiedä sitä julmaa vihollistani, joka sinulle surman tuotti. Jos minä tuntisin henkilön, joka saattoi edes ajatella loukata sinua, tahi joka olisi sanonut jotakin pahaa sinusta, niin hän, kautta Jumalan, ei näkisi enää lapsiansa, jos hän olisi yhtä vanha kuin minä, ei isäänsä eikä äitiänsä, jos hän olisi vielä nuorukainen, ja hänen ruumiinsa heitettäisiin lintujen ja aron petojen raadeltavaksi. Mutta voi minua, joka saan loppu-ikäni elää ilman lohdutusta, kuivaten vanhoista silmistäni vuotavat kyneleet, silloin kun minun vihamieheni riemuitsee ja sydämessään nauraa raihmaiselle vanhukselle."

Hän pysähtyi, sillä hänen haikea surunsa pulpahti esiin virtavana kyyneltulvana.

Filosofia liikutti vanhuksen vilpityn, lohduttamaton murhe; hän yskäsi ääntänsä selvittääkseen.

Sotnikka kääntyi ja osoitti hänelle paikan ruumiin pääpuolella.

"Kolme yötä tulen jotenkin toimeen", ajatteli filosofi: "ja sotnikka täyttää sitte molemmat taskuni dukaateilla."

Hän lähestyi, ja rykäistyään vielä kerran alkoi lukea kääntämättä huomiotaan sivulle ja uskaltamatta katsoa kuolleen kasvoihin. Syvä hiljaisuus vallitsi huoneessa. Hän huomasi sotnikan poistuneen. Hitaasti käänsi hän päätään katsahtaakseen kuolleeseen, ja...

Väristys kävi hänen ruumiinsa läpi: hänen edessään lepäsi kaunotar, jollaista tuskin koskaan tapaa tässä matoisessa maailmassa. Näytti siltä kuin ei vielä koskaan ennen olisi kasvojen piirteet olleet niin selvät ja samalla niin sopusuhtaisen kauniit. Hän makasi aivan kuin elävä; ihana otsa, hempeä, kuten lumi, kuten hopea, näytti ajattelevan; ohuet, tasaiset kulmakarvat — yö keskellä aurinkoista päivää — kohosivat ylpeinä suljettujen silmien yllä, ja silmäripset, jotka jousina valahtivat poskille, hehkuivat salaisten toiveitten lämmöstä; huulet olivat kuin rubinit, valmiina puhkeamaan autuaalliseen hymyyn, raikkaan iloiseen nauruun... Mutta samoissa piirteissä hän näki jotakin kaameanläpikuultavaa. Hän tunsi, että hänen sydäntään alkoi ahdistaa, ikäänkuin keskellä korkeinta iloa joku olisi hautajaisvirttä alkanut laulaa. Äkkiä tuntui jotakin kauhean tuttavaa hänen kasvoissaan. "Noita!" kirkasi hän oudolla äänellä, loi silmänsä sivulle, muuttui kalpeaksi kasvoiltaan ja alkoi lukea rukouksiaan. Se oli sama noita, jonka hän oli surmannut.

Auringon laskiessa vietiin ruumis kirkkoon. Filosofi kannatti arkkua toisella olkapäällään ja tunsi siinä jotakin kylmää kuin jää. Sotnikka kulki edellä. Puinen, mustunut, kupolikattoinen kirkko seisoi alakulolisena aivan kylän laidassa. Huomasi selvästi, ettei siinä kaukaan aikaan oltu jumalanpalvelusta toimitettu. Kynntilöitä paloi melkein jokaisen pyhimyksen kuvan edessä.

Arkku asetettiin keskelle kirkkoa, vastapäätä alttaria. Vanha sotnikka suuteli vielä kerran ruumista, kumarsi maahan ja poistuessaan kantajain kanssa kirkosta, antoi määräyksen ravita filosofi kylläiseksi ja viedä hänet sitte kirkkoon. Kun ruumiin kantajat saapuivat keittiöön, asettivat he kätensä uunia

vasten, mikä vähävenäläisillä on yleisenä tapana kun ovat nähneet kuolleen. Nälkä, jota filosofi alkoi tuntea, pakotti hänet hetkeksi unhoittamaan kuolleen. Palvelusväki alkoi vähitellen kokoontua keittiöön. Sotnikan talon keittiö muistutti klubia, jonne kaikki kokoontuivat, yksinpä koiratkin, jotka häntäänsä heiluttaen saapuivat sen ovelle ruokaa saamaan. Jos kuka lähetettiin jonnekin asialle, niin hän aina ensiksi saapui keittiöön levähtämään hetkeksi penkillä ja polttamaan piipullisen tupakkaa. Kaikki talossa asuvat poikamiehet, jotka koreilivat kasakanmekoissa, loikoilivat melkein koko päivän pitkällä penkillä, sen alla, uunilla ja yleensä kaikkialla, missä sopiva makuusija löytyi, minkä ohessa jokainen aina unhoitti sinne jotakin, hattunsa, ruoskansa, tahi jonkun muun esineen. Mutta kaikkein suurin kokous oli illallisen aikana, jolloin sinne saapui hevospaimen ja karjanpaimen, joista edellinen oli ehtinyt viedä hevoset aitaukseen ja jälkimäinen tuoda karjan lypsylle sekä yleensä kaikki, joita päivällä ei voinut tavata. Ja illallispöydässä sitä juteltiin, puhuttiin kaikista asioista: kuka kertoi teettäneensä uudet housut, kuka ilmoitti nähneensä suden, kuka taas jutteli siitä, mitä maan sisässä oli. Kertojia oli paljon, joista muuten vähävenäläisten keskuudessa ei olekaan puutetta.

Filosofi istuutui toisten joukkoon suureen piiriin pihalle keittiön rappujen eteen. Kohta ilmestyi joku ämmä punainen päähine päässä keittiön ovelle kantaen molemmissa käsissään kuumaa lihakokkarevatia ja asettaen sen sitte piirin keskelle. Kukin otti taskustansa oman puulusikkansa; toiset puutikun lusikan puutteessa. Heti kun suu alkoi liikkua vähän hitaammin ja pahin nälkä oli saatu tyydytetyksi, alkoivat useat illastajista puhella. Oli luonnollista, että keskustelu kääntyi kuolleeseen.

"Onko totta", lausui eräs nuori lammaspaimen, joka vyöhönsä oli ommellut niin paljon nappeja ja vaskilevyjä, että mies näytti oikealta sekatarvarakaupalta: "onko totta, että neiti piti tuttavuutta pahojen henkien kanssa."

"Kuka? Neiti?" lausui Dorosh, jonka meidän filosofimme jo entuudestaan tunsu: "niin, hän oli oikea noita! Minä vannon, että hän oli noita!"

"Herkeä jo, Dorosh", sanoi toinen, joka matkalla halusi niin mielellään lausua lohdutuksen sanoja: "eihän se ole meidän asiamme; olkoon Jumala hänen kanssansa! Ei siitä ole mitään puhumista." — Mutta Doroshin ei lainkaan haluttanut vaieta; hän oli juuri vähää ennen käynyt isännöitsijän kanssa kellarissa jollakin tärkeällä asialla ja kumarruttuaan pari kolme kertaa paria kolmea tynnöriä kohti, tuli vallan iloisena takaisin, puhua laverrellen taukoamatta.

"Mitä sinä tahdot? Ettäkö minä vaikenisin?" lausui hän: "ajoihan hän minulla itsellänikin! Totta jumaliste, ajoi kuin ajoi!"

"Mitä arvelet, setäseni?" kysyi nuori napikas lammaspaimen: "voipiko noitaa tuntea joistakin merkeistä?"

"Ei, sitä on aivan mahdotonta tuntea; vaikka koko psaltarin lukisit, niin sittenkään et tuntisi."

"Kyllä voipi, Dorosh, älä nyt joutavia puhu", lausui entinen lohduttaja: "eihän Jumala ole turhanpäiten antanut kullekin omaa merkkiänsä: tieteitä tutkineet ihmiset sanovat, että noidalla on pieni häntä."

"Jokainen vanha ämmä on noita", lausui harmaapäinen kasakka.

"No, kyllä tekin olette hyviä!", tarttui ruuantuoja muori puheeseen, täyttäen samalla tyhjentyneen maljakon: "lihavia metsäsikoja olette kaikki tyyni!"

Vanha kasakka, jonka oikea nimi oli Javtuh, mutta jota kutsuttiin Kovtun, hymähti tyytyväisyydestä huomattessaan, että hänen sanansa olivat sattuneet vanhaan vaimoon, mutta karjanpaimen päästi sellaisen naurun mölinän, että luuli aivan kuin kaksi härkää olisi yhtä-aikaa ruvennut mylvimään.

Alkanut keskustelu herätti filosofissa vastustamatonta halua ja uteliaisuutta kuulla jotakin kuolleesta sotnikan tyttärestä. Ja saadakseen keskustelun kääntymään entiselle alalle, kääntyi hän naapurinsa puoleen seuraavilla sanoilla: "Tahtoisin kysyä, miksi koko tämä arvoisa seura, joka tässä istuu illallista syömässä, pitää neitiä noitana? Tekikö hän jollekin paha, tahi veikö hän jonkun?"

"Kaikkeaa tapahtui", vastasi eräs joukosta.

"Kuka ei muistaisi Mikitaa, koirainhoitajaa, tahi..."

"Kuka hän oli?" kysyi filosofi

"Seis! minä kerron Mikitasta", lausui Dorosh.

"Minä kerron Mikitasta", vastasi hevospaimen: "sillä hän oli minun kummini."

"Minä kerron Mikitasta", lausui Spirid.

"Antaa Spiridin kertoa!" huusi seura.

Spirid alkoi: "Sinä, pani filosofi Homa, et tuntenut Mikitaa. Ah, mikä harvinainen mies! Jokaisen koiran tunki yhtä hyvästi kuin oman isänsä. Nykyinen koirainhoitaja Mikola, joka istuu tässä kolmantena minusta lukien, ei kelpaa hänen kengänpohjikseenkaan. Vaikka kyllä hänkin tuntee työnsä, mutta Mikitaan verrattuna on hän kumminkin joutava riepu..."

"Hyvästi kerrot, oivallisesti!" lausui Dorosh, hyväksyen nyökäyttäen päätään.

Spirid jatkoi: "huomasit jäniksen nopeammin kuin puhdistat nenäsi tupakasta. Kiljaisi koirille: 'hei, Urho, hei Nopsa!' ja samassa itse hevosen selässä täyttää kyytiä, vaikea sanoa, kuka nopeammin, hänkö, vai koirat. Puhdistamatonta viinaakin joi korttelin yhdellä henkäyksellä, eikä ollut millänsäkään. Oivallinen koirainhoitaja! Vasta äskettäin alkoi lakkaamatta katsella neitiä. Pikiintyikö hän todellakin neitiin, vai noituiko tämä hänet, en tiedä. Varmaa kumminkin on, että mies joutui turmioon, ämmäytyi kokonaan, hitto ties, mikä häneen lie mennyt, pfyi! sopimatonta sanoa."

"Hyvin kerrottu!" pisti Dorosh väliin. "Kun neiti vain sattuu katsomaan häneen, niin ohjokset putoavat käsistä; Urhoa sanoo Nopsaksi, hairahtuu eikä tiedä mitä tekee. Kerran saapui neiti talliin, jossa Mikita harjasi hevosia. — 'Anna, Mikita', sanoi, 'asetan jalkani päällesi.' Ja hän hölmö, oli ilosta haljeta: 'ei ainoastaan jalkaasi, vaan istu itse selkääni.' Neiti kohotti jalkansa; ja kun hän huomasi tuon täyteläisen, valkoisen jalan, niin hän heti huumautui. Hän koukisti selkensä ja tartuttuaan molemmin käsin neidin paljaisiin jalkoihin alkoi laukata kuin hevonen pitkin ketoja. Missä he kävivät, sitä hän ei voinut sanoa. Hän palasi puolikuolleena takaisin ja siitä lähtien alkoi kuihtua. Kun sitte eräänä aamuna mentiin talliin, tavattiin siellä ainoastaan tuhkäläjä ja tyhjä ämpäri: mies oli palanut niin tyystin, ettei luitakaan jäänyt jäljelle, palanut yksinään. Ja siihen meni mies, jonka veroista ei ole toista tässä maailmassa."

Kun Spirid oli lopettanut kertomuksensa, alkoivat kaikki yhteen ääneen ylistää koirainhoitajaa, luetella hänen ansioitansa.

"Oletkos kuullut Sheptshihasta?" kysyi Dorosh, kääntyen Homaan päin.

"En."

"Ohhoh! No, eipä teille näytä siellä seminaarissa liikoja viisauksia opetettavan. No, kuule, niin minä kerron. Meillä on kylässä Sheptun niminen kasakka, kelpo mies! Hänen tapanansa on joskus varastella ja valhetella ilman mitään syytä, mutta... kelpo kasakka silti. Hänen mökkinsä ei ole kaukana täältä. Juuri tähän aikaan kuin me nyt syömme illallista, meni Sheptun illallisen jälkeen maata vaimonsa kanssa. Kun oli kaunis ilma, asettui Sheptshiha ulos ja Sheptun tupaan penkille; tahi ei: vaimo tupaan penkille ja mies pihalle..."

"Ei penkille, vaan lattialle", keskeytti rapulla seisova muori.

Dorosh katsahti häneen, sitte loi silmänsä maahan, sitte uudelleen häneen, oli hetken ääneti ja lausui: "Kun riisun alusvaatteet päältäsi tässä kaikkien nähden, niin miltähän näytät."

Tämä varoitus vaikutti. Muori vaikeni eikä enää kertaakaan keskeyttänyt puhetta.

Dorosh jatkoi: "ja tuvan keskellä, orressa riippuvassa kätkyessä lepäsi vuoden vanha lapsi, poikako, vai tyttö, en muista. Siinä penkillä nukkuessaan kuuli vaimo äkkiä koiran raappivan oven takana ja ulvovan, niin että oikein korvia särki. Vaimo säikähti, sillä vaimoväkihän on niin typerää väkeä, että tarvitsee vain illansuussa pistää nenänsä ovenraosta sisään, niin silloin jo niillä sydän halkeaa peljästyksestä. Kumminkin hän ajatteli: 'Annappa isken kuonoon tuota kirottua koiraa, kyllä lakkaa ulvomasta', — ja siepattuaan hiilihangon käteensä, läksi ovelle. Ei ehtinyt muija-paha kuin hiukan raottaa ovea, kun koira loikkasi hänen jalkojensa välitse suoraan kehdolle. Skeptshiha näkee, ettei se enää olekaan koira, vaan talon neiti; niin ja jos se olisi ollut talon neiti sellaisena kuin hän hänet tunki, niin ei se olisi ollut mitään; mutta katso: se oli kokonaan sininen ja silmät hehkuivat kuin hiili. Hän sieppasi lapsen, purasi sen kaulan ja alkoi imeä verta. Sheptshiha vain kiljasi: 'Oi, lapseni!' ja suinpäin ulos tuvasta: Näki eteisen oven suljetuksi, siis suoraapäätä vintille; siellä istui väristen typerä akka, kunnes huomasi neidin nousevan vintille, hyökkäävän hänen kimppuunsa ja alkavan purra hänen ruumistaan. Vasta aamulla veti mies vaimonsa vintiltä kokonaan pureskeltuna ja sinertävänä; ja seuraavana päivänä heitti muijapaha henkensä. Niin, sellaista sitä tapahtuu! Vaikka kuuluikin herrassukuun, niin noita oli, todellinen velho."

Tämän kertomuksen jälkeen katsahti Dorosh itsetyytyväisenä ympärilleen, painoi peukalonsa piipun pesään valmistaakseen tupakalle sijaa. Noitajuttuja riitti loppumattomiin. Jokainen kiiruhti vuorostaan jotakin kertomaan. Toisia se oli lähestynyt heinärukona aivan mökin oven eteen; toisilta varastanut lakin tai piipun; monelta kylän tytöltä leikannut palmikon; toisilta taas imenyt muutamia tuoppeja verta.

Vihdoin huomattiin, että oli juteltu liika kauan, sillä ulkona oli jo synkkä yö. Kaikki alkoivat hajaantua makuulle, mikä keittiöön, mikä vajoihin, mikä minnekin.

"No, pani Homa; jo on meidänkin aika lähteä vainajan luo", lausui vanha kasakka kääntyen filosofiin, ja kaikki neljä, Spirid ja Dorosh mukana, läksivät kirkkoon, sivaltaen ruoskilla koiria, jotka suurissa joukoissa haukkuivat heitä.

Vaikka filosofi oli ehtinyt vahvistaa itseänsä aimo tuopillisella paloviinaa, tunsikin hän kumminkin arkuutta heidän lähestyessään kirkkoa. Hänen kuulemansa kertomukset ja omituiset jutut vaikuttivat vielä enemmän hänen mielikuvitukseensa. Säleaidan ja puitten takana oli valoisampaa, seutu tuli alastomammaksi. Vihdoin saavuttiin pieneen kirkkopihaan, jonka takana ei näkynyt ainoatakaan puuta, vaan ainoastaan tyhjä pelto ja kauempana yön pimeyden peittämä niitty. Kolme kasakkaa ja Homa nousivat jyrkkiä rappuja kirkkoon. Kasakat jättivät filosofin sinne, ja toivotettuaan hänelle onnea velvollisuutensa suorittamisessa, sulki oven, kuten sotnikka oli käskenyt.

Filosofi jäi yksin. Hän haukotteli ensin, sitte venytteli, sylkäsi molempiin käsiinsä ja katsahti vihdoon ympärilleen. Musta arkku oli keskellä kirkkoa; vahakynttilät tuikkivat tummien pyhimysten kuvien edessä: niiden valo valaisi ainoastaan ikonostaasin [kuva-aitaus, joka erottaa alttarin muusta kirkosta] ja hämärästi kirkon keskustaa; synkkä pimeys peitti kaukaiset nurkat. Korkea vanhanaikainen ikonostaasi näytti hyvin vanhalta; sen kultaleikkaukset kiilsivät vain paikottain, kultaus oli paikoin hävinnyt, paikoin tummennut; tummat pyhimysten kasvot silmäilivät synkkinä. Filosofi katseli vielä kerran ympärilleen. "No?" sanoi hän: "mitäpä tässä pelkäämistä? Ihmisiä tänne ei tule, ja kuolleita sekä toisen maailman tulokkaita vastaan on minulla sellaisia rukouksia, että jos minä vain ne luen, niin eivät ne sormellaankaan uskalla minua koskea. Ei hätää!" toisti hän heilauttaen kättään: "ryhtykäämme lukemaan", lähestyessään kliirosia [lukkarin ja laulajain paikka kirkossa] hän huomasi muutamia kynttelikääröjä. "Hyvä", ajatteli filosofi: "täytyy valaista koko kirkko, että tulee yhtä valoisa kuin päivällä. Ikävä vain, ettei herran huoneessa voi vetäistä piipullista sauhuja!" Ja hän alkoi asettaa vahakynttilöitä kaikkiin korniseihin, pulpetteihin ja pyhimysten kuvien eteen, vähääkään säälimättä. Kirkko oli kohta valoisa. Ylhäällä vain näytti pimeys tulevan synkemmäksi ja synkät pyhimysten kuvat katselivat juroina vanhoista veistokehyksistä, joissa kultaus vain paikoin välkkyi. Hän meni arkun luo, arasti katsahti kuolleen kasvoihin — eikä voinut olla räpäyttämättä silmiänsä: ne olivat pelottavat, mutta samalla säteilevän kauniit!

Hän kääntyi, tahtoen poistua; mutta omituinen uteliaisuus, omituinen vastustamaton tunne, joka ei jätä ihmistä varsinkaan kauhun aikana, pakotti hänet uudelleen katsahtamaan ruumiiseen ja tunnettuaan itsessään samallaisen puistatuksen kuin ensimmäisellä kerralla, katsahti siihen vieläkin kerran. Todellakin tuntui kuolleen terävä kauneus kaamealta. Ehkäpä kuollut ei olisi iskenyt häneen sellaista pelottavaa kauhua, jos se olisi ollut rumempi. Mutta sen kasvojen piirteissä ei ollut mitään raukeaa, sameaa, kuollutta; ne olivat elävät, ja filosofista tuntui, että kuollut katseli häntä suljetuin silmin. Hänestä myöskin tuntui ikäänkuin kuolleen oikean silmäripsen alta olisi kyynel valahtanut, ja kun se pysähtyi poskelle, hän huomasi selvästi, että se olikin veripisara.

Hän kiiruhti kliirosille, avasi kirjan ja alkoi lukea siitä kovalla äänellä saadakseen rohkeutensa takaisin. Hänen äänensä näytti hämmästyttävän kirkon puuseiniä, jotka pitkään aikaan eivät olleet mitään ääntä kuulleet; hän luki kolealla bassoäänellä kuoleman hiljaisuudessa, ääni tuntui jonkunverran raa'alta lukijasta itsestäänkin. "Mitä tässä tarvitsee peljätä?" ajatteli hän sillä välin itsekseen: "arkustaan hän ei nouse, sillä pelkäähän hän Jumalan sanaa. Maatkoon! Ja mikä kasakka minä olisin, jos pelkäisin? Join vähän liaksi — siitä pelko. Nuuskaanpa tupakkaa. Ah, kuinka hyvää, oivallista, makeaa tupakkaa!" Mutta päästyään rukouksen loppuun, loi hän kumminkin syrjäsilmyksen arkkuun, sillä vastustamaton tunne tuntui hänelle kuiskaavan: "Nyt, nyt se nousee! Kohoa ja katselee arkusta!"

Mutta kuoleman hiljaisuus oli edelleen kirkossa; arkku ei liikkunut, vahakynttilöistä tulvi runsaasti valoa. Kaamea on valaistu kirkko yöllä, kun ruumis on kirkossa eikä ainoatakaan elävää ihmistä!

Korottaen ääntään hän alkoi laulaa muistamiensa lauluja, tahtoen lopunkin pelon karkoittaa itsestään, mutta joka hetki kääntyi hänen silmänsä arkkuun ikäänkuin kysyen: "entä, jos nousee?"

Mutta arkku ei liikahtanut. Kuuluisi edes joku ääni, olisi edes joku elävä olento, vaikka sirkka jossakin raossa. Kuului vain heikon heikko palavan kynttilän rätinä tahi ohut ääni lattialle putoavasta vahatipasta.

"Entä, jos nousee?..."

Ruumis kohotti päätään...

Hän katsahti villisti ja hieroi silmiään. Mutta ruumis ei maannut, vaan istui arkussaan. Hän käänsi silmänsä pois arkusta, mutta samassa hän ne kauhulla jälleen suuntasi samaan paikkaan. Ruumis oli

noussut seisomaan... Käveli suljetuin silmin pitkin kirkkoa lakkaamatta haparoiden käsillään ikäänkuin etsien jotakin.

Se tuli suoraan kohti häntä. Kahuissaan piirsi hän ympyrän ympärilleen; alkoi sitte ponnistaen lukea rukouksia ja henkien manauksia, joita hän oli oppinut eräältä munkilta, joka koko elämänsä ajan oli nähnyt noitia ja pahoja henkiä.

Ruumis pysähtyi melkein hänen tekemänsä ympyrän rajalle, mutta näkyi, ettei sillä ollut voimia astua sen yli; se sinertyi kuin ihminen, joka jo muutamia päiviä on ollut ruumiina. Homalla ei ollut rohkeutta katsoa ruumiiseen: se oli kaamea; se kalisteli ja puri hampaitaan, avasi kuolleet silmänsä; mutta mitään näkemättä raivoissaan kääntyi toiselle suunnalle ja ojennetuin käsin tarttui jokaiseen pylvääseen ja esineeseen, tahtoen saada Homan kiinni. Se pysähtyi vihdoin, heristi sormellaan ja laskeutui arkkuunsa.

Filosofi ei kaukaan aikaan voinut päästä tuntoihinsa ja kauhulla katseli vaan noidan ahdasta asuntoa. Vihdoin arkku irtosi paikaltaan ja alkoi kiittää ympäri kirkkoa tehden joka suuntaan ilmassa ristinmerkkejä. Filosofin näki sen melkein päänsä päällä, mutta samalla, hän huomasi, ettei se voinut tulla hänen piirtämänsä ympyrän sisäpuolelle ja että se kuuli hänen manauksensa. Arkku syöksyi takaisin keskelle kirkkoa ja asettui entiselle paikalleen. Ruumis kohosi siitä uudelleen sinisenä, vihertyneempänä. Mutta samassa kuului kaukainen kukon laulu; ruumis laskeutui arkkuun ja arkun kansi paiskahti kiinni.

Filosofin sydän tykki ankarasti, hiki valui virtana pitkin ruumista; mutta kukon laulusta virkistyneenä, hän alkoi lukea nopeasti niitä sivuja, jotka hänen aikaisemmin olisi pitänyt lukea. Aamun koitteessa tulivat kirkon palvelija ja vanha Javtuh hänen sijalleen. Javtuh toimi tällä kertaa suntiona.

Päästyään yösijalleen ei filosofi pitkään aikaan voinut nukkua; mutta väsymys voitti lopulta, ja hän nukkui päivälliseen saakka. Kun hän heräsi, tuntui hänestä siltä kuin hän olisi nähnyt unissa kaikki viime yön tapahtumat. Hänelle annettiin neljännes paloviinaa vahvistukseksi. Päivällisillä hän tuli heti ennalleen, ja söi kookkaan porsaan melkein yksinään. Mutta jonkun hänelle itselleenkin käsittämättömän tunteen vaikutuksesta ei hänellä ollut rohkeutta puhua kenellekään yöllisistä tapahtumista kirkossa. Uteliaitten kysymyksiin hän vastasi vain lyhyesti: "Niin, sattuihan siellä kaikellaisia ihmeitä." Filosofin oli niitä ihmisiä, joissa herää tavaton ihmisrakkaus, kun heitä hyvästi ruokitaan. Hän lepäsi pitkällään piippu hampaissa, katseli kaikkia herttaisin silmin ja lakkaamatta syljeskeli sivulleen.

Päivällisen jälkeen filosofi oli erinomaisella tuulella. Hän ehti kävellä koko kylän ja tutustui melkein kaikkien kanssa; kahdesta mökistä hänet ajettiin uloskin; eräs sievä nuorikko läimähytti häntä aika tavalla kepillä, kun hänelle juolahti mieleen koetella, mistä aineesta tällä oli paita päällään. Mutta mitä enemmän ilta lähestyi; sitä mieltävämmäksi tuli filosofi. Tuntia ennen illallista kokoontui melkein koko palvelusväki pelaamaan kraglia [keilin tapainen peli, jossa pallojen sijasta käytetään keppejä], jossa voittajalla on oikeus ratsastaa voitettun seljässä. Peli tuli katsojille hyvin mielenkiintoiseksi: usein kiipesi leveäharteinen hevospaimen hinterän ja hoikkasäärisen sianpaimenen selkään. Joskus taas sai hevospaimen tarjota oman selkäänsä, jolloin Dorosh kiivetessään siihen aina lausui: "Ah, mikä härkä!" Vanhemmat istuivat keittiön rapuilla. He katselivat peliä erittäin vakavina, piiput hampaissa, silloinkin kun nuoriso puhkesi raikkaaseen nauruun hevospaimenen tahi Spiridin lausuessa jonkun sukkeluuden. Turhaan koetti Homa yhtyä peliin: joku hämärä ajatus vaivasi häntä. Ja vaikka hän illallisella kuinka koetti saada itsensä iloiseksi, kauhu kumminkin sai hänessä sijaa sitä mukaa kuin taivas pimeni.

"Jo on aika, pani seminaarilainen!" lausui tuttava harmaapäinen kasakka nousten ylös Doroshin kanssa: "lähtekäämme toimeen."

Homa saatettiin kirkkoon samalla tavalla kuin edellisenäkin iltana; taaskin hänet jätettiin yksin lukitun oven taakse. Yksin jäätyänsä alkoi arkuus vallata hänet jälleen. Nytkin hän näki tummat pyhimysten kuvat, kiiltävät kehykset ja tutun mustan arkun pelottavassa hiljaisuudessa.

"No!" sanoi hän: "nythän minun ei tarvitse sitä hämmästyä. Ensi kerralla tuntui kaamealta. Niin, ainoastaan ensi kerralla oli vähän hirvittävää, mutta ei enää; ei tunnu yhtään kaamealta."

Hän meni nopeasti kliirosille, piirsi ympyrän ympärilleen, lausui muutamia manauksia ja alkoi lukea kovalla äänellä, päättäen olla kohottamatta silmiään kirjasta ja kääntämättä mihinkään huomiotansa. Hän sai jo tunnin verran lukeneeksi, kun häntä alkoi väsyttää ja yskittää; hän otti nuuskaa taskustaan ja, ennenkuin pisti sitä nenäänsä, käänsi arasti silmänsä arkkua kohti. Hänen sydämensä kylmeni: ruumis seisoi aivan ympyrän laidassa ja kiinnitti häneen kuolleet vihertyneet silmänsä. Seminaarilainen vavahti ja kylmän väreitä tuntui hänen ruumiissaan. Hän kiinnitti silmänsä kirjaan ja alkoi lukea kovemalla äänellä rukouksiansa ja manauksiansa samalla kuullen, kuinka ruumis kalisteli hampaitansa ja heilutteli käsiänsä, tahtoen tarttua häneen. Mutta luotuaan syrjäsilmäyksen toisella

silmällään, huomasi hän, ettei se tapaillut häntä sieltä, missä hän oli; se ei näkynyt huomaavan häntä. Se alkoi kumeasti mumista ja kuolleilla huulillaan puhella kaameita sanoja: ne muistuttivat kiehuvan tervan porinaa. Hän ei voinut sanoa, mitä ne merkitsivät, mutta jotakin kaameaa ne sisälsivät. Kauhukseen käsitti filosofi, että ruumis manasi.

Sanat synnyttivät tuulenpuuskan kirkossa, kuului viuhkinaa kuin tuhansia lintuja olisi lennellyt kirkossa. Hän kuuli, kuinka siivet löivät kirkon akkunalaseja ja rautakehyksiä vasten, kuinka kynnet raappivat rautaa ja kuinka määrätön voima jyskytti kirkon ovea, tahtoen murtaa sen. Hänen sydämensä sykki ankarasti koko ajan; hän ummisti silmänsä ja luki yhä rukouksia ja manauksia. Äkkiä kuului kaukaa vihellystä: se oli kukon laulu. Perin väsynyt filosofi pysähtyi ja päästi helpotuksen huokauksen.

Kirkkoon tulijat tapasivat hänet aivan nääntyneenä; hän nojasi selkensä seinää vasten ja silmät muljollaan katsoi lakkaamatta sisään tulevia kasakkoja. Hänet täytyi kuljettaa pois. Kun saavuttiin kartanoon, hän ravisti itseänsä ja käski antaa tuopin paloviinaa. Hän joi sen, sively päätään ja lausui: "Maailmassa on paljon joutavaa, mutta kauhu... älä anna sen valloittaa itseäsi, silloin...", filosofi heilautti kättään ja vaikenä.

Hänen ympärillään olijat pudistivat päätään nämä sanat kuullessaan. Myöskin pikku poika, jonka koko palvelusväki katsoi voivansa lähettää edestänsä askareita toimittamaan, myöskin tämä poikaraukka seiso i suu auki ihmetellen.

Samaan aikaan kulki ohitse keski-ikäinen vaimo, pyöreä, vahva-vartalo i n, vanhemman keittäjättären apulainen, suuri kiemailija, jolla oli tapana laittaa räikeitä koristuksia pukuunsa.

"Päivää, Homa!" lausui hän, huomattuaan filosofin. "Ai, ai, ai, mikä sinun on?" kiljasi hän sitten, lyöden kätensä yhteen.

"Mitä nyt, typerä akka?"

"Oi, Jumalani! sinähän olet aivan harmaa!"

"Niin, muija puhuu totta!" virkkoi Spirid, katsellen häntä tarkasti. "Sinä olet aivan yhtä harmaa kuin vanha Javtuh!"

Filosofi syöksyi päätäpahkaa keittiöön, jossa hän huomasi seinällä kärpästen tahraaman peilinpahasen. Kauhukseen hän huomasi niiden totta puhuneen: puolet hiuksista olivat valkeat.

Homa Brut painoi päänsä alas ja vaipui mietteisiin. "Lähden panin luo", sanoi hän viimein: "kerron hänelle kaikki ja selitän, etten enää halua mennä kirkkoon lukemaan. Lähettäköön minut heti Kijeviin."

Näissä ajatuksissa hän suuntasi askeleensa panin asunnolle.

Sotnikka istui melkein liikkumatta huoneessaan. Sama toivoton suru oli säilynyt hänen kasvoillaan. Poskensa vain olivat entistä enemmän laihtuneet. Huomasi, että hän nautti hyvin vähän ruokaa, ehkä ei ollenkaan.

"Päivää", virkkoi hän huomattuansa Homan, joka pysähtyi ovelle hattu kädessä. "Miten työsi sujuu? Hyvästi?"

"Hyvästipä, hyvästi; sellaisia pirunvehkeilyjä, että pötki pakoon, minkä kypäläsi kantavat."

"Kuinka niin?"

"Niin, pani, teidän tyttärenne... terveen järjen mukaan ajatellen hän on tietysti panin sukua, sitä ei kukaan kiellä; mutta, älkää pahaksi panko, suokoon Herra rauhan hänen sielullensa..."

"Mitä tyttärestäni?"

"Antautui saatanan valtaan. Tuottaa sellaista kauhua, ettei missään kirjoissa ole apua sitä vastaan."

"Lue, lue! Hän ei turhanpäiten sinua kutsunut: hän huolehti, armas kyyhkyseni, sielunsa pelastuksesta ja tahtoi rukousten avulla karkoittaa kaikki pahat aikomukset."

"Teillä on valta, pani; mutta minä en voi!"

"Lue, lue!" jatkoi sotnikka suostuttelevalla äänellä: "sinulla on yksi yö enää jäljellä; teet kristillisen teon, ja minä palkitsen sinut."

"Olipa palkka vaikka kuinka suuri... tahdo, tahi älä, pani, mutta minä en lähde lukemaan!" lausui Homa päättävästi.

"Kuule, filosofi!" lausui sotnikka, ja hänen äänensä tuli lujaksi ja ankaraksi: "minä en pidä moisista kujeista. Niitä voit tehdä seminaarissa, mutta ei täällä minun luonani: kun minä pieksän, niin se on toista kuin rehtori. Tunnetko sinä nahkapamppuja?"

"Kuinka en tuntisi!" lausui filosofi, alentaen ääntänsä: "kaikki tuntevat, mitä nahkapamput ovat: jos niillä paljon annetaan, niin ei voi kestää."

"Niin. Mutta sinä et tiedä vielä, kuinka minun orjani osaavat löylyttää!" sanoi sotnikka ankarasti, kohoten seisomaan, ja hänen kasvonsa saivat käskevän ja hurjan ilmeen, joissa kuvastui koko hänen hillitsemätön luonteensa, jonka murhe oli hetkeksi nukuttanut. "Minun luonani ensin löylytetään selkä, sitte kostutetaan viinalla, ja sen jälkeen uudelleen. Mene, mene, toimita tehtäväsi! Jollet toimita, niin et nouse ylös, jos toimitat, niin omistat tuhat dukaattia!"

"Oho, oho! Tuohan on pöyhkeilyä!" ajatteli filosofi poistuessaan: "hänen kanssaan ei ole leikittelyä. Odotappa, ystäväni: lähdän sillä tavalla kypälämäkeen, ettet koirinesi koskaan minua saavuta!"

Ja Homa päätti välttämättömästi paeta. Hän odotti vain päivällislepoa, jolloin koko palvelusväki tavallisesti kokoontui heinikkoon vajan eteen päivällisunta ottamaan ja jolloin sieltä kuului ähkymistä ja puhkimista, niin että koko pihamaa muistutti jotakin tehdasta.

Tämä aika tuli vihdoinkin. Myöskin Javtuh ummisti silmänsä auringon paisteessa. Sydän pamppaillen läksi filosofi hiljaa puistoon, josta hänen mielestään oli sopivin huomaamatta paeta kedolle. Puisto, kuten tavallista, oli kovasti metsittynyt ja aivan kuin luotu salaisia yrityksiä varten. Oli vain yksi polku. Kaikkialla muualla kasvoi tiheässä kirsikkapensaita, seljapuuta, takiaisia. Sankka humalisto peitti ikäänkuin verkkona tämän kirjavan puu- ja pensaskokoelman, muodostaen katon sen päälle. Humalisto oli puiston rajana; sen takana aukeni sankka aroheinikko kuin kokonainen metsä ikään, jota uteliaan silmä ei näyttänyt vielä katselleen, ja viikate olisi lentänyt sirpaleiksi, jos se terällään olisi tahtonut sen puituneita paksuja latvoja taittaa.

Kun filosofi aikoi tunkeutua humalistoaidan lävitse, kalisivat hänen hampaansa pelosta ja hänen sydämensä löi niin ankarasti, että hän itsekin säikähti. Hänen pitkän viittansa liepeet tuntuivat tarttuneen maahan ikään kuin joku olisi ne naulannut kiinni. Kun hän pääsi humaliston läpi, tuntui kuin hänen korvansa olisivat menneet lukkoon kimakasta huudosta: "Mihin, mihin?" Filosofi pujahti heinikkoon ja läksi juoksemaan, alinomaan kompastuen vanhoihin juuriin ja tallaten myyränpesiä jaloillaan. Hän huomasi, että heinikosta päästyään hänen oli juostava kedon yli, jonka takaa tiheä orjantappurapensaikko häämöitti, jossa hän katsoi olevansa turvassa. Pensaikon sivuutettuaan hän otaksui tapaavansa tien Kijeviin. Hän juoksi kedon yli nopeasti ja joutui äkkiä orjantappurapensaikkoon. Hän ryömi pensaikon läpi jättäen palkkioksi palan takistaan kuhunkin terävään okaan. Hän tuli nyt pieneen rotkoon. Rotkossa kasvavan pajun oksat ulottuivat paikoin melkein maahan asti. Pienoinen lähde välkkyi puhtaana kuin hopea. Ensi työkseen filosofi heittäytyi juomaan kirkasta lähdevettä, sillä hän tunsu sietämätöntä janoa. "Raikasta, makeaa vettä!" lausui hän, huuliaan kuivaten: "tässä voi levähtää!"

"Ei, parasta on paeta edelleen: jos vielä ajavat takaa!"

Nämä sanat kuuluivat hänen korviensa juuresta. Kun hän katsahti sivulleen, näki hän Javtuhin seisovan edessään.

"Pirun Javtuh!" ajatteli filosofi: "jos kykenisin, niin ottaisin sinut käsiteltäväkseni, pehmittäisin hyvällä tammikepillä inhoittavan naamasi ja joka paikan ruumiistasi."

"Sinä teit turhaan niin suuren mutkan", jatkoi Javtuh: "olisi ollut paljoa parempi, jos olisit valinnut sen tien, jota minä tulen: suoraan tallien ohitse. Takkiasikin on sääli. Hyvää verkkaa. Paljonko maksoit arshinasta? Olemme muuten kävelleet tarpeeksi: on aika lähteä."

Filosofi kulkea retuutti Javtuhin perässä... "Nyt se kirottu noita antaa minulle!..." ajatteli hän. "Mutta oikeastaan? Mitä minä pelkään? Enkö ole kasakka? Luinhan jo kaksi yötä, kyllä Jumala auttaa kolmannenkin ylitse. Kirottu noita näkyy tehneen aika paljon syntiä, koska paha voima niin kovasti pitää hänestä kiinni."

Näissä mietteissä saapui hän herraskartanoon. Hän pyysi Doroshaa, joka taloudenhoitajan välityksellä joskus pääsi panin kellariin, tuomaan sieltä pullon sikunaviinaa, ja ystävykset istuivat sitte vajan viereen sekä ryypäsivät ainakin puoli ämpäriä, niin että filosofi hypähti äkkiä ylös ja huudahti: "Soittajia! välttämättömästi soittajia!" ja malttamatta odottaa niiden tuloa, läksi pihamaalle varatulle tanssipaikalle kiihkeästi hyppimään tropakaa [vähävenäläinen tanssi]. Hän tanssi yhtä mittaa puolisille saakka, niin että palvelusväki, joka tällaisissa tilaisuuksissa tavallisesti kokoontui tanssijan ympärille, väsyi lopulta ja läksi pois, lausuen mennessään: "Sepä vasta kauan tanssii!" Lopulta filosofi väsyi ja

nukkui samalle paikalle. Vasta saavillinen kylmää vettä sai hänet heräämään illalliselle. Illallisella hän selitti, mitä oikealla kasakalla ymmärretään; hän on kasakka, joka ei pelkää mitään tässä maailmassa.

"On aika", lausui Javtuh: "lähtekäämme."

"Kielesi pitäisi leikata irti, kirottu lurjus!" ajatteli filosofi, ja noustuaan ylös, lausui ääneen: "lähtekäämme vaan!"

Tiellä katseli filosofi lakkaamatta sivulleen ja puheli hiljaa saattajilleen. Mutta Javtuh oli ääneti; itse Doroshkin oli vähäpuheinen. Oli helvetillinen yö. Sudet ulvoivat kokonaisina laumoina, ja koirainkin haukunta tuntui kaamealta.

"Tuntuu kuin joku ulvoisi: susi se ei ole", lausui Dorosh. Javtuh oli vaiti. Filosofilla ei ollut mitään vastaukseksi.

He lähestyivät kirkkoa ja astuivat sen holveihin, joiden ränsistyneisyys osoitti, miten vähän maatilana omistaja huolehti Jumalasta ja omasta sielustaan. Javtuh ja Dorosh poistuivat, kuten ennenkin, ja filosofi jäi yksin.

Kaikki oli samallaista. Hän pysähtyi hetkeksi. Keskellä kirkkoa oli edelleen kauhean noidan arkku. "Minä en pelkää, en totisesti!" lausui hän, ja tehtyään piirin ympärilleen, kuten ennenkin, alkoi muistella kaikkia ennen oppimiansa rukouksia pahoja henkiä vastaan. Hiljaisuus tuntui kaamealta; kynttilät läpäyttivät ja loivat valoa kirkkoon. Filosofi käänsi kirjan lehden, sitten toisen ja huomasi lukevansa aivan toista kuin mitä kirja sisälsi. Kahuissaan hän teki ristinmerkin ja alkoi laulaa. Tämä rohkaisi häntä vähän; lukeminen sujui, lehti kääntyi toisensa perästä.

Äkkiä... keskellä syvää hiljaisuutta... putosi arkun kansi kolisten lattialle ja kuollut kohosi arkussaan. Se oli vielä kaameamman näköinen kuin ensi kerralla. Sen hampaat kalisivat hirmuisesti, huulet vavahtelivat suonenedon tapaisesti ja päästivät manauksia. Tuulenvihuri nousi kirkossa, pyhimysten kuvat putosivat lattialle, samoin akkunalasit. Ovet irtaantuivat saranoiltaan ja määrättömän voimakas hirviö lensi Herran huoneeseen. Kaamea siipien suhina ja kynsien raappina täytti kirkon. Kaikki lensivät ja kiisivät etsien filosofia joka paikasta.

Homalta läksi viimeinenkin kohmelo. Hän risti silmiään lakkaamatta ja supisi rukouksia mitä mieleen johtui. Samalla hän kuuli, että paha voima liikkui edestakaisin hänen ympärillään, ollen vähällä koskettaa häntä siivillään ja inhoittavalla hännällään. Hänellä ei ollut rohkeutta katsoa siihen; hän huomasi ainoastaan, että koko seinän peitti mahdolloman suuri hirviö, maahan asti ulettuvat hiukset olivat hajallaan; hiusverkon läpi katseli kaksi kaameata silmää, hiukan kohotetuin kulmin. Sen yläpuolella ilmassa riippui jotakin mahdolloman suuren rakon kaltaista; sen keskeltä pisti tuhansia pihtimiä ja okaita; mustaa maata riippui niissä kaistaleina. Kaikki katselivat häntä, etsivät, mutta eivät voineet löytää salaperäisestä ympyrästä. "Tuokaa Wii, maahiaisten ruhtinas tänne! Noutakaa maahistenruhtinas!" kuului kuolleen ääni, kuolleen, joka oli kaikkien näiden demonien ruhtinatar.

Ja äkkiä tuli hiljaisuus kirkkoon; kaukaa kuului susien ulvontaa, ja kohta kaikui kirkko raskaista askelista. Kun filosofi katsahti kulmiensa alta, huomasi hän, että kirkkoon tuotiin jotakin matalakasvuista, tanakkaa, vääräsääristä ihmistä. Hän oli kokonaan mustan mullan peitossa. Hän astui raskaasti, tuontuostakin kompastuen. Hänen silmäluomensa ulottuivat maahan asti. Kauhulla huomasi Homa, että hänen kasvonsa olivat rautaiset. Hänet asetettiin sille paikalle, jossa Homa seisoi.

"Kohottakaa minun silmäluomeni: en näe!" lausui maahisten ruhtinas maanalaisella äänellä, — ja koko joukko hyökkäsi täyttämään hänen käskyänsä.

"Älä katso!" kuiskasi joku sisäinen ääni filosofille. Hän ei malttanut, vaan katsahti.

"Tuossa hän on!" huudahti ruhtinas ja pani rautaisen sormensa hänen päällensä. Ja kaikki, koko lauma, hyökkäsi filosofin kimppuun. Hengettömänä hän vaipui maahan ja kauhusta erkani hänen sielunsa hänestä siinä hetkessä.

Kuului kukon laulu. Se oli jo toinen: maahiset kuulivat ensimmäisen. Säikähtyneet henget syöksyivät joka suunnalle, ikkunoita ja ovia kohti päästäkseen pikemmin pakoan, mutta turhaan: niin jäivät he sinne, oviin ja akkunoihin kiinni tarttuneina.

Kirkko jäikin tällaiseksi ikuisiksi ajoiksi, hirviöt sen akkunoihin ja oviin kiinni. Sen ympärille kasvoi metsä, aroheinä, villiorjantappura, peittäen sen niin tyystin, ettei kukaan nyt löydä tietä sinne.

* * * * *

Kun huhut tästä saapuivat Kijeviin, ja teologi Haljava vihdoinkin kuuli filosofin kohtalosta, vaipui hän kokonaiseksi tunniksi mietteisiin. Tällä välin oli hänen elämässään tapahtunut suuria muutoksia. Onni

oli ollut suotuisa: hän oli suorittanut oppikurssin ja päässyt kellonsoittajaksi kaupungin korkeimpaan kellotapuliin. Hän esiintyi melkein aina nenä särkyneenä, sillä kellotapuliin vievät puiset rappuset olivat hänen mielestään aivan mahdottomasti tehdyt.

"Oletko kuullut, miten Homalle on käynyt?" kysyi hänen luokseen tullut Tiberi Gorobets, josta tällä välin jo oli tullut filosofi ja jonka muotoa nuorekkaat viikset somistivat.

"Niin, semmoisen kohtalon valitsi Jumala hänen osalleen", lausui kellonsoittaja Haljava, "lähtekäämme kapakkaan ja muistakaamme hänen sieluansa."

Nuori filosofi, joka intoilijan kiihkolla alkoi oikeuksiansa hyväkseen käyttää, niin että hänen housunsa, takkinsa, vieläpä lakkinsakin olivat väkiviinan ja tupakan poron tahraamat, suostui heti ehdotukseen.

"Homa oli erinomainen ihminen", sanoi kellonsoittaja, kun liikkaava kapakoitsija toi hänelle kolmannen tuopin. "Oivallinen mies! Ja niin meni ilman mitään syytä."

"Minä tiedän, miksi hän joutui turmioon: siksi, että hän pelkäsi; jos hän ei olisi peljännyt, niin noita ei olisi voinut tehdä hänelle mitään. Tarvitsee vain, kun on ensin ristinyt silmänsä, sylkäistä sen hänälle, niin ei mitään pahaa tapahdu. Minä jo tiedän tuon kaiken. Meillähän täällä Kijevissä ovat noitia kaikki tori-muijat, kaikki järjestään."

Kellonsoittaja nyökkäsi päätään hyväksymisen merkiksi. Mutta huomattuaan, ettei hänen kielensä pysty lausumaan yhtään sanaa, nousi hän varovasti pöydästä, ja kovasti hoiperrellen meni tavalliseen kätköönsä syvälle aroheiniikkoon; minkä ohessa hän ei unhoittanut vanhan tapansa mukaan siepata vanhaa kengänpohjaa mukaansa, jonka huomasi kapakan lattialla.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK DEMONIEN RUHTINATAR: KERTOMUS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.